MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

SUOMALAINEN ISKUOSASTOTOIMINTA KARJALAN KANNAKSELLA JATKO-SODASSA

Tutkielma

Kapteeni
Niko Toivonen

Esiupseerikurssi 61
Maasotalinja

Toukokuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja
Esiupseerikurssi 61	Maasotalinja
Tekijä Kapteeni Niko Toivonen	
Tutkielman nimi **SUOMALAINEN ISKUOSASTOTOIMINTA KARJALAN KANNAKSELLA JATKOSODASSA**	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika: Toukokuu 2009	Tekstisivuja 32 Liitesivuja 4

TIIVISTELMÄ

Tutkimus on historiatieteellinen kuvaileva ja analysoiva kirjallisuustutkimus, jonka kohteena on suomalainen iskuosastotoiminta Karjalan kannaksella jatkosodassa. Suomalaisten jatkosodassa toteuttamaa iskuosastotoimintaa on tutkittu hyvin vähän. Varsinaista aiheesta kirjoitettua ja julkaistua teosta ei ole lainkaan, vaikka iskuosastotoiminta oli melko oleellinen osa suomalaisten taktiikkaa ja sotatointa jatkosodan taisteluissa. Kadettialikersantti Kim Westerlund on tutkinut 1996 valmistuneessa kadettitutkielmassaan ”Iskuosastotoiminta ja kokemukset siitä asemasodan aikana Suomen rintamilla” myös suomalaisten Karjalan kannaksella suorittamaa iskuosastotoimintaa. Jatkosodan hyökkäys- ja torjuntataisteluvaiheiden aikaista iskuosastotoimintaa ei kuitenkaan ole aiemmissa tutkimuksissa selvitetty.

Tutkimuksen pääasiallisena lähdeaineistona on käytetty jatkosodasta kirjoitettua yleistä kirjallisuutta, Karjalan kannaksella toimineiden rykmenttien ja divisioonien historiikkeja sekä Kansallisarkiston arkistolähteitä.

Tutkimuksen varsinaisena päämääränä on ollut selvittää, minkälaista iskuosastotoimintaa suomalaiset suorittivat jatkosodan eri vaiheissa Karjalan kannaksella sekä mitä yhtäläisyyksiä ja eroja suoritetuissa iskuosastohyökkäyksissä on ollut. Lisäksi tutkimuksessa on selvitetty suomalaisten iskuosastojen kokoonpano sekä miten ja miksi iskuosastoja käytettiin ja miten iskuosastotoimintaa tuettiin.

Suomalaiset toteuttivat iskuosastohyökkäyksiä jatkosodan kaikissa vaiheissa. Samoin iskuosastohyökkäyksiä käytettiin kaikissa taistelumuodoissa: hyökkäyksessä, puolustuksessa ja viivytyksessä. Aktiivisinta ja suunnitelmallisinta iskuosastojen käyttö oli asemasotavaiheen aikana. Toteutettujen iskuosastohyökkäysten taktiikassa ei varsinaisesti tapahtunut suuria muutoksia jatkosodan kuluessa. Valtaosin kaikki tehtävät olivat tietyllä tavalla erilaisia ja

suoritettuun iskuosastotaktiikkaan vaikutti monet tekijät, kuten esimerkiksi iskuosaston tavoite, maasto, säätila, vuodenaika ja vihollisen ryhmitys. Suomalaiset eivät vakioineet jatkosodan iskuosastohyökkäyksissä käytettyä kokoonpanoa vaan kokoonpano vaihteli aina tehtävittäin. Hyökkäys- ja torjuntataisteluvaiheessa iskuosastotoimintaa käytettiin taistelukentällä ilmenevien haastavien ja monesti odottamattomien tehtävien ratkaisuksi. Tehtäviä ei ollut ennalta suunniteltu eikä käsketty. Asemasotavaiheessa iskuosastojen käyttö perustui taktisiin tehtäviin tiettyjen tarkkaan valittujen tehtävien suorittamiseksi. Tärkeää asemasodan iskuosastotoiminnassa oli lisäksi myös joukoille toiminnan tuloksena syntynyt positiivinen vaikutus motivaatioon ja mielialaan sekä omiin toimintamahdollisuuksiin vihollista vastaan. Kaikissa jatkosodan vaiheissa iskuosastohyökkäyksiä pyrittiin tukemaan mahdollisimman voimakkaasti muiden aselajien toimesta. Parhaiten iskuosastojen tukemisessa suomalaiset onnistuivat asemasotavaiheen aikana, jolloin joukot olivat puolustusasemissa, etäisyydet lyhyehköt, aselajien yhteistoiminta tiivistä ja iskuosastohyökkäykset tarkasti suunniteltuja. Jatkosodan aikaiset iskuosastohyökkäykset sisälsivät runsaasti samoja periaatteita ja suoritustapoja, mutta kaikissa kolmessa jatkosodan vaiheessa iskuosastohyökkäyksissä käytettiin myös kulloisellekin vaiheelle tyypillisiä ratkaisuja ja muotoja.

AVAINSANAT

Iskuosastotoiminta, iskuosastohyökkäys, jatkosota, asemasota

SUOMALAINEN ISKUOSASTOTOIMINTA KARJALAN KANNAKSELLA JATKO-SODASSA

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO ... 1

1.1 TUTKIMUKSEN PÄÄMÄÄRÄ, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA RAJAUKSET ... 1
1.2 LÄHDEAINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT ... 2

2 ISKUOSASTOTOIMINNAN PERUSTEET ... 4

2.1 ISKUOSASTOTOIMINNAN OHJESÄÄNNÖT JA KOULUTUSOHJEET ... 4
2.2 ISKUOSASTOTOIMINTA ... 7

3 ISKUOSASTOTOIMINTA JATKOSODASSA ... 12

3.1 ISKUOSASTOTOIMINTA HYÖKKÄYSVAIHEESSA 26.6.1941–8.12.1941 ... 12
3.2 ESIMERKKI HYÖKKÄYSVAIHEEN ISKUOSASTOTOIMINNASTA ... 14
3.3 ISKUOSASTOTOIMINTA ASEMASOTAVAIHEESSA 9.12.1941–8.6.1944 ... 16
3.4 ESIMERKKI ASEMASOTAVAIHEEN ISKUOSASTOTOIMINNASTA ... 19
3.5 ISKUOSASTOTOIMINTA TORJUNTATAISTELUVAIHEESSA 9.6.1944–5.9.1944 ... 22
3.6 ESIMERKKI TORJUNTATAISTELUVAIHEEN ISKUOSASTOTOIMINNASTA ... 24

4 JOHTOPÄÄTÖKSET ... 28

LÄHTEET

LIITTEET

SUOMALAINEN ISKUOSASTOTOIMINTA KARJALAN KANNAKSELLA JATKO-SODASSA

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen päämäärä, tutkimuskysymykset ja rajaukset

Suomalaiset onnistuivat torjumaan kesällä 1944 alkaneen Neuvostoliiton suurhyökkäyksen Karjalan kannaksella, niin kuin muillakin rintamilla, sinnikkäällä ja päättäväisellä puolustus- ja viivytystaistelulla. Paljon oli kuitenkin jatkosodassa ehtinyt eri rintamilla tapahtua ennen sodan päättymistä 3.9.1944. Loppukesällä 1941 alkaneen jatkosodan suomalaiset aloittivat aktiivisen koukkausten sävyttämän hyökkäystaistelun periaatteita noudattaen. Jatkosodan hyökkäysvaihe vaihtui loppuvuodesta 1941 asemasotavaiheeseen. Asemasotavaihetta kesti yhtäjaksoisesti 2,5 vuotta, jona aikana suomalaiset harjoittivat pääsääntöisesti puolustustaistelun eri muotoja. Pitkän asemasotavaiheen aikana suomalaisten joukkojen motivaatiota ja taistelukuntoa pidettiin yllä monin eri keinoin. Yhtenä aktiivisena keinona toteutettiin kaikilla Suomen rintamilla monimuotoista iskuosastotoimintaa.

Tämän tutkimustyön tarkoituksena on selvittää mitä iskuosastotapoja suomalaiset käyttivät ja miten suomalaisten harjoittama iskuosastotoiminta jatkosodan eri vaiheissa poikkesi toisistaan. Kadettialikersantti Kim Westerlund on tutkinut 1996 valmistuneessa kadettitutkielmassaan ”Iskuosastotoiminta ja kokemukset siitä asemasodan aikana Suomen rintamilla” myös suomalaisten Karjalan kannaksella suorittamaa iskuosastotoimintaa. Jatkosodan hyökkäys- ja torjuntataisteluvaiheiden aikaista iskuosastotoimintaa ei kuitenkaan ole aiemmissa tutkimuksissa selvitetty.

Tutkimuksella pyritään vastaamaan seuraaviin peruskysymyksiin:

Minkälaista iskuosastotoimintaa suomalaiset käyttivät Karjalan kannaksella

- hyökkäysvaiheessa?

- asemasotavaiheessa?
- torjuntataisteluvaiheessa?

Mitä termi iskuosastotoiminta tarkoittaa ja mikä oli iskuosastotoimintaan käytetyn osaston kokoonpano?

Miten ja miksi iskuosastoja käytettiin?

Miten jalkaväen suorittamaa iskuosastotoimintaa tuettiin?

Miten iskuosastotoiminta Karjalan kannaksella poikkesi jatkosodan eri vaiheissa toisistaan ja mitä yhtäläisyyksiä niissä ilmeni?

Tässä tutkimuksessa iskuosastotoiminta rajataan käsittämään erikseen tiettyä tehtävää tai toimintaa varten koottuja tai käskettyjä joukkueen tai sitä suurempien osastojen suorittamaa iskuosastotoimintaa. Käsitteitä syöksyjoukko, iskujoukko, iskuosasto, iskuryhmä, vastaiskuosasto jne. on käsitelty lähdeaineistossa erityisen vaihtelevasti, kuitenkin pääosin samaa toimintaa tarkoittaen. Tutkimuksessa käsitellään termejä vastaisku ja vastahyökkäys seuraavasti: Vastaisku ja vastahyökkäys olivat perättäisiä tapahtumia, eli kun nopeilla iskuilla ei saatu tuloksia, käynnistettiin vastahyökkäys[1]. Otsikon mukaisesti tutkimus käsittää Karjalan kannaksella toteutetun iskuosastotoiminnan tarkastelun jatkosodan kaikissa kolmessa vaiheessa.

1.2 Lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen pääasiallisena lähdeaineistona käytetään jatkosodasta kirjoitettua yleistä kirjallisuutta, Karjalan kannaksella toimineiden rykmenttien ja divisioonien historiikkeja sekä Kansallisarkiston arkistolähteitä. Suomalaisten iskuosastotoiminnasta ei ole kirjoitettu itsessään erillistä kirjaa tai muuta teosta, vaan tutkimuksessa saatu tieto on peräisin lukuisista erillisistä kirjoista ja muista lähteistä.

Jatkosotaa käsittelevää kirjallisuutta on runsaasti olemassa, mutta mikään niistä ei suoraan keskity käsittelemään suomalaisten iskuosastotoimintaa. Monissa teoksissa iskuosastotoimintaa sivutaan tai muutamalla sanalla kuvataan suoritettua iskuosastotoimintaa. Yleisistä jatkosotaa käsittelevistä teoksista parhaiten tietoa iskuosastotoiminnasta sai Y.A. Järvisen ”Jatkosodan taistelut” ja Matti Koskimaan ”Tyrjän Rykmentti” kirjoista. Monet heti sodan jälkeen jatkosodasta kirjoitetuista kirjoista ovat sodan käyneiden aktiiviupseereiden kirjoittamia. Kyseisiä kirjoja lukiessa on tarpeen muistaa tarkka lähdekritiikki. Osassa teoksista huomaa selkeästi kirjoittajan kertovan tapahtumista hieman muista poiketen, mikäli kirjoittaja itse on ol-

lut tapahtumissa henkilökohtaisesti johtamisvastuussa. Samoin monissa kohdissa on syyllistytty turhaankin jälkiviisauteen. Suunnitelmat, päätökset ja käskyt on kuitenkin annettu vallitsevissa olosuhteissa ja silloin käytettävissä olevien tietojen, tosiasioiden ja olettamusten perusteella.

Monista Karjalan kannaksella jatkosodassa toimineista divisioonista, rykmenteistä tai erillisistä taisteluosastoista on kirjoitettu historiikki tai jokin muu vastaava teos. Monissa näistä kirjoista kuvataan suomalaisten joukkojen suorittamia iskuosastohyökkäyksiä. Näiden kirjojen anti tutkimuksen lopputulokseen on ollut merkittävä. Kuitenkin on muistettava, että joukkojen historiikit saattavat olla osin hieman kyseistä joukkoa tai sotatapahtumaa kaunistelevia tai niistä on jätetty tarkoituksella jotain oleellista mainitsematta. Samoin historiikeissa saattaa ilmetä unohtamista tai tapahtumien väärin muistamista, erityisesti kun puhutaan yksittäisten henkilöiden muisteluista vuosikymmeniä aiemmin sattuneista tapahtumista..

Tutkija on pyrkinyt parhaansa mukaan tutustumaan jatkosotaa käsittelevään kirjallisuuteen ja joukkojen historiikkeihin tarkan lähdekritiikin hengen mukaisesti.

Kansallisarkiston arkistolähteet, sotapäiväkirjat sekä erilliset kertomukset ja taistelukuvaukset muodostavat hyvän kuvan suoritettujen iskuosastohyökkäysten toteutusten yksityiskohdista. Kansallisarkiston lähteissä tutkimuksessa on keskitytty JR57:n suorittamiin iskuosastotoimintoihin ja -koulutukseen. Päämajan sodanajan koulutusohje n:o 4 ”JV.PATALJOONAN ISKUOSASTOKOULUTUS” antaa runsaasti tietoa iskuosaston koulutuksesta ja iskuosastotoiminnan yleisistä suoritusperiaatteista. Arkistolähteitä on tutkimuksessa käytetty hyvin luotettavina lähteinä.

Jo aiemmin mainittu kadettialikersantti Kim Westerlundin kadettitutkielma ”Iskuosastotoiminta ja kokemukset siitä asemasodan aikana Suomen rintamilla” on antanut hyvän kuvan suomalaisen iskuosastotoiminnan käytännön suorituksen kokonaiskuvasta asemasotavaiheen aikana.

Tutkimusmenetelmänä on käytetty kuvailevaa ja analysoivaa kirjallisuustutkimusta. Tässä tutkimuksessa kuvailevana kirjallisuustutkimuksena ymmärretään sitä, että tutkittavana olevaan kohteeseen liittyvät tosiasiat ja tunnuspiirteet kuvataan mahdollisimman todenmukaisesti ja tarkasti. Samoin tutkittavana olevavasta aiheesta esitetään keskeisiä ja kiinnostavia seikkoja,

---

[1] Tynkkynen, Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymme-

jotka perustuvat laajaan ja laadukkaaseen kirjalliseen materiaaliin.[2] Tutkimuksen toinen luku on pääosin kuvailevaa kirjallisuustutkimusta. Kolmas luku käsittää niin kuvailevaa kuin analysoivaakin kirjallisuustukimusta. Neljäs luku muodostuu analysoivasta kirjallisuustutkimuksesta, jossa pääpaino on tutkijan havainnoissa ja muodostuneissa johtopäätöksissä tutkittavana olevasta aiheesta.

2 ISKUOSASTOTOIMINNAN PERUSTEET

2.1 Iskuosastotoiminnan ohjesäännöt ja koulutusohjeet

Suomessa perustettiin sotaväen piirissä 1920- ja 1930 luvuilla useampiakin komiteoita ja toimikuntia, joiden tarkoituksena oli laatia taktisia sekä koulutuksellisia ohjesääntöjä ja oppaita. Nämä ohjesäännöt ja oppaat käsittelivät kuitenkin lähes ainoastaan taistelulajeina hyökkäystä ja puolustusta. Viivytyksestäkään taistelulajina ei paljon kirjoitettu.[3] Iskuosastotoimintaa ei kyseisinä vuosikymmeninä myöskään sisällytetty ohjesääntöihin tai oppaisiin.

Ensimmäinen varsinaisesti iskuosastotoiminnasta ja sen koulutuksesta ohjeita antava teos oli Päämajan 10.12.1939 julkaisema ”Syöksyjoukko-opas”[4]. Toinen erikseen iskuosastotoimintaa käsittelevä ohje oli Päämajan 27.12.1943 julkaisema sodanajan koulutusohje n:o 4 ”JV.PATALJOONAN ISKUOSASTOKOULUTUS”. Huomattavaa on, että molemmat julkaisut tehtiin vasta kulloistenkin sotien sytyttyä, jolloin on ilmeisesti käytännössä huomattu tällaisten oppaiden sekä koulutusohjeiden puute ja tarpeellisuus[5].

”Syöksyjoukko-opas on 16-sivuinen ja alkaa lyhyellä selostuksella syöksyjoukon (iskuosaston) toiminta- ja käyttöperiaatteista. Siinä todetaan muun muassa seuraavaa: ”Vaikkakin jalkaväki ja kevyet joukot tavallisessa kokoonpanossaan voivat suorittaa kaikki ne tehtävät, jotka niille sodassa annetaan, on kuitenkin tapauksia, joissa toiminnan tehostaminen vaatii erikoistoimenpiteitä. Niinpä väkivaltainen tiedustelu…ja hävitysten suorittaminen…vaativat - - - valittua, iskuvoimaista, yleensä vahvuudeltaan pienehköä sekä tilapäisesti muodostettua ja eri-

---

net Suomessa. MpKK taktiikan laitoksen julkaisusarja 1/1996. Joutsa 1996. s.169.

[2] Kajaanin ammattikorkeakoulun kotisivut. http://193.167.122.14/Opari/ontTukiTutkKuvaileva.aspx

[3] Tynkkynen, s.48–52.

[4] Westerlund Kim: Iskuosastotoiminta ja kokemukset siitä asemasodan aikana Suomen rintamilla. Kadettikurssin tutkielma K134. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki 1996, s.13.

[5] Westerlund, s.13–14.

koistehtäväänsä koulutettua joukkoa…Niitä käytetään yleensä asemasodassa tai sen luontoisissa tilanteissa".[6]

"Kirjanen on varsin yleisluontoinen muussa kuin taistelutekniikassa eli sen suhteen annetaan osiltaan hyvinkin yksityiskohtaista tietoa esimerkiksi mitä saa tai oikeastaan mitä ei saa iskuosastoon lähtevillä olla mukanaan. Toisaalta esimerkiksi kokoonpanon suhteen ei luvussa "Syöksyjoukon muodostaminen" esitetä minkäänlaista määrävahvuutta tai esimerkkiä vaan annetaan ainoastaan suuntaa-antavia ohjeita esimerkiksi muistuttaen isomman joukon paljastuvan pienempää joukkoa alttiimmin."[7]

Suomalaisilla joukoilla oli jatkosotaan lähdettäessä ainoana kirjallisena ohjesääntönä tai erillisenä ohjeena iskuosastotoiminnasta talvisodan aikana laadittu syöksyjoukko-opas sekä henkilökohtaisesti talvisodan taisteluista saadut kokemukset.

Päämajan koulutusosaston loppuvuodesta 1943 julkaisema "Sodanajan koulutusohjeita n:o 4: JV.PATALJOONAN ISKUOSASTOKOULUTUS" on 8-sivuinen koulutusohje. Koulutusohje jakautuu periaatteessa kahteen osaan. Ohjeen ensimmäisillä sivuilla kerrotaan kuinka iskuosastotoiminnan käytännön koulutus järjestetään. Harjoittelua edeltää iskuosaston johtajan suorittama tiedustelu tulevassa toimintamaastossa. Tiedustelussa ovat mukana alijohtajat sekä eri aseiden ja aselajien edustajat. Tiedustelun lisäksi tulevaan toimintamaastoon tulee järjestää jatkuva tähystys. Valmistelevan tiedustelun jälkeen iskuosaston johtaja ja eri aselajien edustajat ehdottavat pataljoonan komentajan päätettäväksi tulevan iskuosaston hyökkäyksen kokoonpanon, aseistuksen ja varustuksen. Tämän jälkeen kootaan koko iskuosasto harjoitusosastoksi ja majoitetaan mikäli mahdollista samaan paikkaan, tai ainakin mahdollisimman lähelle toisiaan. Kun osasto on koossa, oppivat johtajat ja miehet tuntemaan toisensa ja iskuosaston johtaja voi jakaa tehtävät jokaisen miehen kykyjen ja luonteen mukaan. Seuraavaksi iskuosaston johtaja tiedustelee harjoitusmaastoksi todellista toimintamaastoa muistuttavan alueen, johon rakennetaan tarvittavat rakennelmat todellisesta iskuosastohyökkäyksen kohteesta. Tämän jälkeen iskuosaston johtajan johtamana aloitetaan todellinen valmistava ja sovellettu harjoittelu. Sovelletun harjoittelun aikana läpikäydään koko tehtävä ensin osasuorituksina ja sen jälkeen kokonaisina suorituksina ja yhteistoimintaharjoituksina. Harjoittelu voi kestää tarvittaes-

[6] Westerlund, s.13.
[7] Sama.

sa useampiakin viikkoja. Koko toiminnassa on korostettava salassa pitämisen tärkeyttä sekä valmistelun että koulutuksen aikana.[8]

Koulutusohjeen jälkimmäisessä osassa keskitytään varsinaisen tehtävän suorituksessa huomioitaviin seikkoihin. Tässä osassa kerrotaan iskuosastotoiminnan kokemuksina saatuja tietoja ja käytännön ohjeita varsin yksityiskohtaisesti. Iskuosastotoiminnassa tärkeää on ohjeen mukaan muun muassa annettava yksityiskohtainen käsky osastolle, tulivalmistelu ja tulituki, harhautus ja sitominen, varmistusten asettaminen ja esteenraivausryhmän toiminta. Käskyn tulee olla perusteellinen ja yksityiskohtainen. Päinvastoin kuin tavallisesti, ei iskuosaston johtaja jätä mitään alijohtajien tai miehistön harkintaan, vaan käskee toiminnan jokaista yksityiskohtaa myöten. Tulivalmistelun ja tulituen suunnittelu ja toteutus ovat hyvin yksityiskohtaisia ja tarkasti kelloon tai sovittuun merkkiin sidottuja. Harhauttamisella ja sitomisella on iskuosaston hyökkäyksessä tärkeä merkitys. Harhauttamiskeinoina mainitaan savun- ja epäsuoran tulen käyttö sekä jalkaväen harhauttamis- ja sitomistarkoituksessa suorittamat valehyökkäykset ja erilliset tulenavaukset. Varmistusryhmien tehtävänä on suojata iskuosaston tai iskuryhmän toiminta vihollisen vastaiskuilta ja saarrostukselta. Esteenraivausryhmän suuruuden määrää kulloinkin raivattavien esteiden laatu ja määrä. Tarvitaanko tehtävään pioneereja riippuu siitä, että onko käytettävä räjähdysaineita ja onko raivattava miinoituksia.[9]

Päämajan sodanajan koulutusohje n:o 4 julkaistiin vasta asemasotavaiheen loppuvaiheessa. Siihen oli kerätty koko asemasotavaiheen aikana saatujen havaintojen pohjalta syntyneitä kokemuksia ja tärkeitä havaintoja. Se sisältää oivallista tietoa iskuosastotoiminnan harjoittelusta ja itse toteutuksesta. Huomioitavaa on kuitenkin, että se soveltuu sellaisenaan ainoastaan asemasotavaiheen iskuosastotoiminnan ohjeeksi. Torjuntataisteluvaiheen aikana ei ollut käytännössä aikaa eikä mahdollisuutta toteuttaa iskuosastotoimintoja yhtä suunnitellusti ja pitkäjänteisesti. Samoin on kyseenalaista, että kuinka tarkkaan joukot ehtivät ottaa ohjeen sisällön käytännön toimintaansa viimeisen vajaan puolen vuoden aikana ennen torjuntataisteluvaiheen alkua.

Syöksyjoukko-oppaan ja Jv. pataljoonan iskuosastokoulutusohjeen lisäksi ei muita iskuosastokoulutusta ohjeistavia virallisia ohjesääntöjä tai oppaita sotien aikana laadittu. Jatkosodan aikana Päämajan operatiivinen osasto ja koulutusosasto keräsivät kuitenkin runsaasti havaintoja vihollisen toiminnasta samoin kuin havaintoja omasta taistelutoiminnasta ja sen vaikutuk-

[8] Kansallisarkisto: Päämaja. Sodanajan koulutusohjeita n:o 4 ”Jv.pataljoonan iskuosastokoulutus”. T 17654/13, s.1
[9] Sodanajan koulutusohjeita n:o 4, s.6-7

sista viholliseen. Vastaavia tietoja keräsivät myös alemmat esikunnat päämajalle toimitettavaksi sekä omassa toiminnassa ja koulutuksessa huomioon otettavaksi.

Päämajalle ilmoitettiin aktiivisesti iskuosastohyökkäysten koulutusohjelmia, suunnitelmia sekä iskuosastohyökkäyksen toteuttamisen jälkeisiä taistelukertomuksia, joista ilmeni hyvinkin tarkkaan suoritettu iskuosastotoiminta. Päämajassa tiedot koottiin ja tärkeimpiä havaintoja joko vihollisen suorittamista tai omista iskuosastohyökkäyksistä välitettiin erillisinä lyhyinä ohjeina alajohtoportaille toiminnassa huomioon otettaviksi.

Karjalan kannaksella pidettiin kesällä 1943 neuvottelupäivät, jonka tarkoituksena oli kerätä havaintoja vihollisen suorittamista vanginsieppaushyökkäysten toimintatavoista. Samassa tilaisuudessa keskusteltiin myös toimenpiteistä vihollisen vanginsieppaustoiminnan torjumiseksi.[10] Voisi hyvin kuvitella, että neuvottelupäivillä keskusteltiin myös oman vanginsieppaustoiminnan kehittämisestä tai ainakin otettiin oppia vihollisen toimintatavoista.

2.2 Iskuosastotoiminta

Jatkosodan asemasotavaiheen aikana iskuosastotoimintaa suoritettiin aina kun siihen oli syytä, eli vihollisella oli rintamalinjassaan oman toiminnan kannalta erityisen hankala tukikohta tai pesäke. Tavanomaiset rintamahyökkäykset näiden tuhoamiseksi tai valtaamiseksi olisivat johtaneet helposti liian suuriin tappiolukuihin vihollisen esteiden, miinoitteiden ja linnoitteiden takia. Järkevämpää oli suorittaa pienehkön, erikseen iskuosastotoimintaa harjoitelleen ja sitä varten tilapäisesti muodostetun joukon hyökkäys tuhoamistehtävällä.[11]

Karkeasti samoin perustein suoritettiin iskuosastohyökkäyksiä myös jatkosodan hyökkäys- ja torjuntataisteluvaiheessa. Tosin näissä iskuosastohyökkäykset eivät olleet yhtä tarkkaan suunniteltuja ja harjoiteltuja, vaan ne tapahtuivat enemmänkin äkillisen tilanteen vaatimalla nopeudella ja yksinkertaisuudella.

Päämajan sodanajan koulutusohjeita n:o 4 ”JV.PATALJOONAN ISKUOSASTOKOULUTUS” kuvaa hyvin iskuosastotoiminnan tarkoituksen. Koulutusohjeen mukaan iskuosastotoiminnan tarkoituksena on:

---

[10] Kansallisarkisto: Sotakokemukset ja taktilliset tiedot 1943, T 17653/13.

[11] Westerlund, s.8

1. Menestykselliset iskuosastohyökkäykset kasvattavat joukkojen hyökkäyshenkeä ja luottamusta omaan ylivoimaan viholliseen nähden
2. Puolustuksessa olevalle viholliselle on, aina kun siihen on pieninkin mahdollisuus, tuotettava henkilöstö- ja materiaalitappioita
3. Ottamalla vankeja ja sotasaalista kuten aseita, karttoja ja asiapapereita, annetaan johdolle tietoja vihollisen aikeista, lukumäärästä, alistuksista, organisaatiosta ja joukkojen taistelukelpoisuudesta
4. Iskuosastohyökkäyksellä tuhotaan vihollisen taisteluasemien osia ja sen miehistöä, sekä, samoin kuin väkivaltaisella tiedustelulla, pakotetaan vihollinen paljastamaan raskaiden aseittensa ja tykistönsä sijoituksia
5. Iskuosastohyökkäyksellä tuhotaan omiin asemiimme tunkeutuneita vihollisosastoja
6. Iskuosastohyökkäys avaa mahdollisuudet siirtyä paikallisen sisäänmurron kautta kiinteästä puolustuksesta hyökkäykseen.[12]

Edellä mainittujen tarkoitusten lisäksi iskuosastojen toimintaa on varmasti myös käytetty hyväksi muutoinkin, erityisesti asemasotavaiheessa. Asemasotavaihe oli pääsääntöisesti melko rauhallista aikaa ja suuria sotatoimia tai varsinaisia taisteluja ei tapahtunut kuin satunnaisesti. Joukkojen positiivisen mielialan ja motivaation säilyttämisen kannalta oli hyvä, että miehille järjestettiin ajoittain myös sotilaallista koulutusta ja toimintaa. Iskuosastotoiminta oli tähän tarkoitukseen sopivaa ja samalla, kuten yllä mainittiin, saatiin aiheutettua viholliselle haittaa sekä saatiin vihollisesta tarpeellista tietoa.

Eräissä joukoissa saattoi myös komentajien kunnianhimo hiljaisen asemasodan aikana vaikuttaa aktiiviseen iskuosastotoimintaan. Aktiivisella toiminnalla osoitettiin esimiehille, että hiljaisenakin aikana omassa joukossa suoritettiin viholliselle tappioita ja häirintää aktiivisesti. Näin komentajat pitivät itsensä ja oman joukkonsa esimiestensä tietoisuudessa sotilaallisesti rauhallisempana aikana.

Asemasotavaiheen aikana iskuosastokoulutusta annettiin aina pataljoonan ollessa selustassa aluksi vain valikoiduille vapaaehtoisille, sittemmin mahdollisuuksien mukaan kaikille jalkaväkimiehille. Ihanteellisena pidettiin tilannetta jossa iskuosastotoimintaan voitaisiin käyttää tavallisia jalkaväkiryhmiä tehtävän mukaan uudelleen organisoituina mistä tahansa yksiköstä tai joukkueesta. Tällöin päästäisiin saksalaisesta mallista, jonka organisaatiossa oli erikseen

[12] Sodanajan koulutusohjeita n:o 4, s.1

isku- tai rynnäkköryhmät. Jälkimmäistä mallia pidettiin elitistisenä ja sen koettiin vaikuttavan tavallisen jalkaväen taistelumoraaliin haitallisesti.[13]

Koulutus oli niitä iskuosastotoiminnan osa-alueita, jota tiedustelun ja muun valmistautumisen ohella jatkuvasti painotettiin monella eri taholla. Yhtymissä joissa asemasodan aikana annettiin iskuosastokoulutusta, olivat tulokset erittäin hyviä. Tämä johtui todennäköisesti siitä, että iskuosastokoulutus kehitti tavallista enemmän omatoimisuutta, oli vauhdikasta ja juurrutti luottamusta omaan joukkoon ja taistelukykyyn.[14]

Jv. pataljoonan iskuosastokoulutusohjeen mukaan pataljoonien iskuosastokoulutus järjestetään ohjeessa kuvatulla tavalla kurssimaisesti. Iskuosaston johtaja, alijohtajat ja miehistö oli yleisen tilanteen sallimissa puitteissa pyrittävä valitsemaan joka kerta uudelleen, jotta mahdollisimman moni tulisi osallistuneeksi iskuosastohyökkäyksiin ja saisi vastaavan koulutuksen. Pyrkimyksenä oli kuitenkin, että 1/2 - 2/3 kustakin kiväärikomppaniasta sekä pataljoonien jääkärijoukkueet kokonaisuudessaan ovat päteviä toimimaan iskuosastoissa. Lisäksi koulutukseen osallistuivat aina pioneerijoukkueet.[15]

Rykmentit ja pataljoonat järjestivät asemasodan aikana useita iskuosastokursseja. Esimerkiksi JR 57:stä osallistui taistelijoita divisioonan järjestämälle iskuosastokurssille. Rykmentti itse järjesti iskuosastoharjoituksen kesällä -42 ja iskuosastokurssin toukokuussa -43. Lisäksi asemasodan aikana saatuja kokemuksia pyrittiin hyödyntämään. Tästä syystä kesällä -43 rykmentin vanhemmille upseereille pidettiin luento vanginsieppaustoiminnasta.[16]

Omat iskuosastotoiminnasta saadut kokemukset varmasti osaltaan muokkasivat iskuosastokoulutuksen sisältöä. Vaikutteita ja oppia iskuosastokoulutukseen ja varsinaiseen iskuosastohyökkäykseen saatiin myös saksalaisilta ja venäläisiltä.

Pataljoonan komentaja valitsi ja määräsi pääsääntöisesti toiminnan kohteen ja iskuosaston johtajan. Yhdessä iskuosaston johtajan ja perusyksikön päällikön kanssa pataljoonan komentaja valitsi yleensä vapaaehtoisesti ilmoittautuneiden joukosta iskuosastoon tulevat alijohtajat ja miehistön. Iskuosaston kokoonpano saattoi vielä muuttua varsinaisen koulutusvaiheen ai-

---

[13] Westerlund, s.14
[14] Westerlund, s.14
[15] Sodanajan koulutusohjeita n:o 4, s.2
[16] Pekola, Antti: Kannaksella loppuun asti. JR 57 taistelee. Fenix-Kustannus OY, Vantaa 2001, s.98–109

kana koulutuksessa saatujen kokemusten perusteella. Iskuosastohyökkäyksen kohde voitiin käskeä myös ylemmän komentoportaan toimesta.[17]

Huomioitavaa on, että iskuosaston kokoonpano, aseistus ja varustus määräytyivät jokaisessa iskuosastohyökkäyksessä tapauskohtaisesti. Ne olivat täysin sidoksissa vallitsevaan tilanteeseen, maastoon sekä saatuun tehtävään.[18]

Yleensä hyvin valmistellun iskuosaston kokoonpano oli tehtävän mukaan sopiva yhdistelmä seuraavista ryhmistä tai erillisistä osastoista:[19]

- iskuryhmä
- esteenraivausryhmä
- varmistusryhmä
- tuki- ja täydennysryhmä
- vanginsieppausryhmä
- viestiryhmä
- lääkintäryhmä
- sitova ryhmä tai osasto
- harhautusryhmä tai – osasto
- alistetut raskaat aseet
- tykistö

Käsketty tehtävä määräsi käytettiinkö kaikkia edellä mainittuja ryhmätyyppejä ja kuinka monta ryhmää kutakin tyyppiä hyökkäyksessä tarvittaisiin. Jokin ryhmä- tai osastotyyppi voitiin jättää käyttämättä tai yhdistää sen tehtävä jonkin muun ryhmän tehtävään. Esimerkkinä tehtävien yhdistämisestä on esteenraivaajien sisällyttäminen iskuryhmään. Lisäksi on huomattava iskuryhmien mukana tehtävissä yleensä seuranneet tulenjohto-osat, jotka vastasivat iskuosaston epäsuoran tulen käytöstä.[20]

Päämajan sodanajan koulutusohjeessa n:o 4 annetaan useita esimerkkejä iskuosaston kokoonpanosta, aseistuksesta ja varustuksesta erilaisiin tehtäviin. Yhtenä esimerkkinä mainitaan kokoonpano, aseistus ja varustus osastolle jonka tehtävänä on vihollisen tukikohtaan kiinteästi kuuluvan tulikorsun tuhoaminen. Osaston kokonaisvahvuus oli 80 miestä. Kokoonpanoon kuului osaston johtaja, lähetit, tulenjohtajat, kolme iskuryhmää, suuri varmistusosasto ja lää-

[17] Sodanajan koulutusohjeita n:o 4, s.1
[18] Sodanajan koulutusohjeita n:o 4, s.4
[19] Sodanajan koulutusohjeita n:o 4, s.4

kintäryhmä. Lisäksi esimerkissä osastoa tuettiin tykistön ja kranaatinheittimistön tulella. Noin puolella iskuryhmän miehistä ja noin neljäsosalla varmistusosaston miehistä oli varustuksena konepistoolit. Muilla oli varustuksena pääsääntöisesti kiväärit, käsikranaatit ja savut. Varustuksena lääkintäryhmällä oli kahdet paarit. On muistettava, että tämä oli vain esimerkki iskuosaston kokoonpanosta ja välineistä, eikä suinkaan määräys tai toteutunut iskuosastohyökkäys.[21]

Iskuosastohyökkäyksen iskuryhmän kokoonpanon vakioimiseksi tehtiin useita yrityksiä lähinnä siitä syystä, että vakioitu ryhmä olisi eduksi varsinkin iskuryhmän koulutuksessa. Esimerkiksi majuri Vuontelan asemasodan loppuvaiheessa esittämään iskuryhmään kuului ryhmänjohtaja, kolme esteenmurtajaa, kaksi savutusmiestä, kuusi iskumiestä ja ryhmän varajohtaja. Tällöin kokoonpano oli kahden liekinheitinmiehen puuttumista lukuun ottamatta täysin identtinen saksalaisen ohjesäännön mukaisen iskuryhmän kanssa. Näitä iskuryhmiä voitiin tarpeen vaatiessa yhdistää kahdesta neljään ryhmään käsittäviin joukkueisiin.[22] Iskuosastohyökkäyksen ryhmien ja osastojen vakioiminen oli haastavaa ja ehkä tarpeetontakin, sillä ne piti kuitenkin suunnitella jokaisessa iskuosastohyökkäyksessä lopulta tapauskohtaisesti.

Iskuosastoa varustettaessa pyrittiin aikaansaamaan mahdollisimman tuli- ja tuhovoimainen osasto, mikä edellytti suurta määrää konepistooleja, käsikranaatteja, kasapanoksia, erikoispanoksia, räjähdysaineita ja joissakin tehtävissä myös liekinheittimiä. Liekinheittimien käyttökelpoisuuden suhteen todettiin yleiseksi ongelmaksi niiden lyhyt kantama. Iskuosastohyökkäyksissä räjähdysaineiden tarve oli erittäin suuri. Varustusta pidettiin erityisesti asiana josta ei voinut lyödä kiinni minkäänlaista määrävahvuutta, vaan tämä vaihteli osaston kokoonpanoakin enemmän tehtävästä ja paikallisista olosuhteista riippuen. Yleisesti koettiin, että erityisesti iskuosastojen iskuryhmillä oli monesti aivan liikaa taisteluvälineitä ja muita varusteita, jolloin heidän kykynsä liikkua ja maaston hyväksikäyttö väheni huomattavasti.[23]

Iskuosastohyökkäysten onnistuminen edellytti mitä suurimmissa määrin monien aselajien saumatonta yhteistyötä aina suunnitteluvaiheesta hyökkäykseen toteutukseen. Pelkästään jalkaväen suorittamat iskuosastohyökkäykset päättyivät monesti epäonnistumiseen ja saattoivat aiheuttaa suuriakin omia tappioita.

---

[20] Westerlund, s.24
[21] Sodanajan koulutusohjeita n:o 4, s.5
[22] Westerlund, s.26

3 ISKUOSASTOTOIMINTA JATKOSODASSA

Suomen ja Neuvostoliiton välisen jatkosodan vuosina 1941–1944 voidaan katsoa jakaantuvan kolmeen selkeään eri vaiheeseen. Hyökkäysvaihe alkoi kesällä 1941 suomalaisten hyökätessä laajalla rintamalla talvisodassa menettämälleen alueelle. Hyökkäysvaiheen päätteeksi suomalaiset ryhmittyivät puolustukseen vanhan rajan jälkeen puolustukselle strategisesti edulliseen maastoon. Hyökkäysvaihetta seurasi seesteisempi asemasotavaihe aiemmin saavutetulla tasalla. Asemasotavaihe kesti kaksi ja puoli vuotta, jona aikana puolustusta vahvistettiin ja sotaväen vanhemmat ikäluokat kotiutettiin. Asemasotavaihe päättyi kesällä 1944 venäläisten suorittamaan suurhyökkäykseen, jonka suomalaiset onnistuivat sitkeällä puolustus- ja viivytystaistelulla pysäyttämään reilun kahden kuukauden kuluessa. Suomalaiset käyttivät iskuosastohyökkäyksiä kaikissa jatkosodan vaiheissa, mutta toiminnan toteuttamistavat poikkesivat toisistaan vallitsevan tilanteen mukaisesti.

3.1 Iskuosastotoiminta hyökkäysvaiheessa 26.6.1941–8.12.1941

”*Jatkosodan hyökkäysvaiheessa suomalaisten taktiikkaa luonnehti voimakas hyökkäyshenki, tuhoamispyrkimys ja rohkea aloitteellisuus. Yleensä pyrittiin vastassa oleva vihollinen sopivina erinä kokonaan poistamaan pelistä, jotta se ei olisi uudelleen kiusana etenemistä jatkettaessa. Tavallisimmin tämä pyrittiin suorittamaan siten, että vahvahkolla, vähintään pataljoonan suuruisella taisteluosastolla koukaten katkaistiin vihollisen yhteystiet samalla kun vihollisen rintamassa olevat voimat rajoitetuin päämäärin hyökkäämällä sidottiin taisteluun. Suomalainen taktiikka hyökkäysvaiheessa ei kuitenkaan ollut pelkkää koukkaustaktiikkaa. Kun vastarinta oli vähäistä, tykistöä ja ammuksia hyvin runsaasti, panssarivaunuja apuna tai koukkausmahdollisuudet olemattomat, työnnyttiin kiilana pitkin tietä eteenpäin. Yleisesti katsoen voidaan kuitenkin joka tapauksessa sanoa, että kohtaamansa lujan vastarinnan suomalaiset joukot miltei säännöllisesti mursivat vihollisen selustasta käsin, siis koukkaamalla.*”[24]

Jatkosodan hyökkäysvaihe sujui kaikilla rintamilla, varsinkin Karjalan kannaksella, suomalaisten osalta melko suotuisasti. Suomalaiset kävivät hyökkäyssotaa yllä mainitulla tavalla, eikä sodankäynnissä tarvinnut taktisesti juurikaan poiketa koulutuksessa opitusta. Tästä syystä hyökkäysvaiheen iskuosastotoiminta oli varsin vähäistä, siihen ei yksinkertaisesti monesti ollut tarvetta. Huomattavaa on lisäksi, että monet käsketyt iskuosastohyökkäykset jäivät toteu-

[23] Westerlund, s.27–30

tumatta tai epäonnistuivat. Pääsääntöisesti syynä tähän oli aktiivisessa hyökkäyksessä ominaiset taistelutilanteiden nopeat muutokset sekä tykistön ja kranaatinheittimistön jääminen liian kauas hyökkäyskärjestä hyökkäyksen nopeasti edetessä viivyttävän vihollisen perässä.

Iskuosastotoimintaa käytettiin hyökkäysvaiheessa pääsääntöisesti seuraavissa tapauksissa:

- viholliselle edullisella paikalla olevan ja samalla suomalaisten etenemisen estävän tai vaikeuttavan vahvan bunkkerin, pesäkkeen tai tukikohdan tuhoamiseen
- väkivaltaisilla tiedusteluhyökkäyksillä tiedon saamiseen ja mahdollisesti vangin sieppaamiseen
- erityisiin taistelutehtäviin, jotka olivat oman tai vihollisen toiminnan kannalta tärkeitä, kuten esimerkiksi tien katkaisuun vihollisen selustassa, sillanpääaseman valtaamiseen tai tietyn kohteen taikka alueen valtaamiseen tai tuhoamiseen[25].

Hyökkäysvaiheen iskuosastotoiminta ei ollut pääsääntöisesti kovinkaan tarkasti ennakkoon suunniteltua tai harjoiteltua. Tilanteet, joissa iskuosastoa tarvittiin, tulivat yleensä nopeasti taistelun tuoksinassa. Tällöin tarvittavat osastot koottiin ja niille annettiin pelkistetty ja lyhyt terävä käsky tehtävän pikaiseksi toteuttamiseksi. Poikkeuksen tästä muodosti ennen hyökkäysvaiheen alkamista vallinnut molemminpuolinen puolustusvaihe. Tällöin toteutetut väkivaltaiset tiedustelut ja vangin sieppaamiset saattoivat olla etukäteen hyvinkin suunniteltuja, mutta kuitenkin harvemmin harjoiteltuja. Y.A. Järvinen kuvaa tilanne seuraavasti: ”*Päinvastoin kuin talvisodan, alkoi jatkosodan taistelutoiminta melkeinpä vain kyräilemällä ja vihaisesti katsomalla. Kummallakaan puolella ei ollut halua ryhtyä kunnolliseen sylipainiin, koska saatu tehtävä edellytti puolustusta. Tyydyttiin vain odottamaan mitä vastustaja on tekevä, oli tyyntä myrskyn edellä. Sotatoimien kiihtymisen varalta oli kuitenkin ryhdyttävä vähän tunnustelemaan vastapuolen voimia, aikeita ja lyhyehkön erossaolon aikaista kehitystä taktiikankin alalla. Koska uteliaisuus oli molemminpuolista, aloitettiin väkivaltainen tiedustelutoiminta, joka koneiston lämmitessä yhä vilkastui ja johti lopulta melko tiukkoihinkin otteluihin. Näin syntyneet asemasotataistelut muistuttivat talvisodan tammikuun taisteluja länsi-kannaksella, mutta ainakin venäläisten taktiikkaan oli tullut uusiakin piirteitä. Tunnustettakoon heti, että ne olivat suurimmalta osaltaan myönteisiä.*[26]”

---

[24] Järvinen, Y.A.: Jatkosodan taistelut. Jatkosodan taktiikkaa ja tapahtumia. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1950, s.171–173

[25] Koskenpalo Uolevi: 15. Divisioona jatkosodassa. 15. Divisioonan perinnetoimikunta, s.22-56

[26] Järvinen, s.38

Jatkosodan alkaessa suomalaiset joukot eivät olleet, ainakaan suuressa määrin, juurikaan saaneet koulutusta iskuosastohyökkäysten toteuttamisesta. Talvisodassa olleet taistelijat olivat käytännössä saattaneet toteuttaa joitakin iskuosastohyökkäyksen kaltaisia sotatoimia esimerkiksi omien asemien takaisinvaltauksissa tai vastaiskujen osana. Hyökkäysvaiheen aikana kuitenkin jalkaväkipataljooniin perustettiin erilliset iskuryhmät, joiden tehtävänä oli raivata lähinnä räjäyttämällä aukot vihollisen linnoitettuihin asemiin[27].

Hyökkäysvaiheessa iskuosastoja tuettiin pääsääntöisesti käskemällä suorittavaan osastoon mukaan pioneereja sekä antamalla osastolle käyttöön joko tykistön tai kranaatinheittimistön tulta. Tietyissä tapauksissa, esimerkiksi vihollisen bunkkerin tuhoamisessa, osastolle saatettiin antaa käyttöön myös panssarintorjuntatykkejä tai tarkka-ampujia tehtävän helpottamiseksi. Normaalin varustuksen lisäksi iskuosastoihin osallistuville käskettiin mukaan usein käsikranaatteja, polttopulloja sekä kasapanoksia[28]. Suojasavuja käytettiin jo hyökkäysvaiheessa muun muassa iskuosastotoiminnassa. Suojasavujen taktisen käytön tavoitteiksi muodostui hyökkäysvaiheessa ylimenojen ja joukkojen sivustojen suojaaminen sekä vihollisen harhauttaminen ja asepesäkkeiden sokaisu[29].

3.2 Esimerkki hyökkäysvaiheen iskuosastotoiminnasta

IP/JR4 1.komppanian päällikön sijainen luutnantti Tord Alfthan sai hyökkäysvaiheen alussa 28.6.1941 illalla käskyn vallata Reinikkalan kylä sekä sen jälkeen edetä Orslahteen tavoitteena Orslahden kylä. Tapahtumia kuvaava kartta on LIITTEESSÄ 1. Seuraavassa luutnantti Alfthan kertoo itse tapahtumien kulusta hyökkäykseen liittyen:

”Yö oli hyvin kylmä, mutta kaikeksi onneksi kirkas. Noin kahden tunnin marssin jälkeen saavuimme ryhmitysalueelle metsämaastoon Reinikkalan pohjoispuolelle. Ajoneuvot ajettiin suojaan, miehet järjestelivät varusteitaan. Kaikki olivat täynnä odotuksen jännitystä. Kello oli 02.00. Kokosin joukkueen johtajat luokseni ja annoin heille joitakin valmisteluohjeita. Muun muassa aseet tuli tarkistaa ja käsikranaatit jakaa. Itse läksin ottamaan yhteyttä rajavartiojoukkueeseen, joka oli taisteluetuvartiona etupuolellamme. Sain käsiini joukkueen johtajan ja hän lupasi käyttööni oppaan, jonka piti johtaa meidät läpi rajalinjalla sijaitsevien omien miinakenttien. Niin pian kuin olin palannut, läksi komppania liikkeelle. Kello oli silloin noin 03.00.”

[27] Tynkkynen, s.215
[28] Pekola, s.78
[29] Tynkkynen, s.224

”Olimme nyt tulleet erään korkeahkon mäen rinteelle, noin 150 metriä rajamerkistä. Kutsuin taas joukkueen johtajat luokseni. Käskynanto oli lyhyt, mutta sitäkin sisältörikkaampi. Ensimmäinen etappi oli saavutettu, nyt alkoi toinen, huomattavasti vaikeampi vaihe. Klo 04.30 oli kaikki valmista. Olin antanut viimeiset ohjeeni joukkueenjohtajille ja nämä puolestaan olivat antaneet ohjeet miehilleen ja ryhmittäneet joukkueensa käskyjeni mukaisesti.”

”Komppania lähti liikkeelle. Kello oli 04.40. Hetki oli juhlallinen kun ylitimme pakkorauhan rajan. Etenemisemme jatkui askel askeleelta kohti vihollista. Minä hetkenä tahansa saatoimme tulla sen miinakenttään tai törmätä sen partioihin. Kun olimme kulkeneet noin kilometrin, saavutimme Yläurpalan-Reinikkalan tien. Se oli useasta kohdin murrosten katkaisema. Tie ylitettiin. Vielä emme olleet kohdanneet mitään epäilyttävää. Jatkoimme muutamia satoja metrejä, kunnes kärkipartio äkkiä antoi lakilla merkin. Sain ilmoituksen, että edessä oli noin 50–80 metriä leveä hakkauslinja. Sen keskellä oli kaksi noin kaksi metriä korkeaa samansuuntaista piikkilanka-aitaa. Niiden toisella puolen näkyi kaksi tulipesäkettä.”

”Yhdessä Johanssonin kanssa teimme huolellisen maastontiedustelun. Sen aikana saatoimme todeta, että maasto tarjosi melkoisia kuolleita kulmia, joita päätimme käyttää hyväksi hyökkäyksessä. Venäläisillä näytti olevan vain vähäinen varmistus täällä, mutta kun emme tienneet mitä korsut kätkisivät, päätimme varmuussyistä perusteellisesti valmistella hyökkäyksen.”

”Lyhyen käskynannon jälkeen alkoi hyökkäyksemme kello 07.30. Komppania, jakautuneena kolmeen, runsaasti kasapanoksin ja käsikranaatein varustettuun iskuosastoon, hyökkäsi kuolleiden kulmien suojassa läpi esteiden. Hiidenheimo joukkueineen hyökkäsi kauimpana vasemmalla, minä yhden joukkueen kanssa keskellä ja Johansson yhden kanssa oikealla. Kolmas joukkue seurasi perässä komppanian reservinä. Kaikki raskaat aseet olivat valmiina tulituen antamiseen. Rohkeasti syöksyen ryntäsivät ensimmäiset miehet eteenpäin, raivasivat piikkilankasaksin aitaan aukon ja jatkoivat kohti korsuja. Vihollisen vastarinta oli hyvin heikkoa. He tulivat ilmeisesti täysin yllätetyiksi. Lyhyen taistelun jälkeen heidät ajettiin pakoon. Venäläinen luutnantti, joka oli jäänyt erääseen korsuun, otettiin vangiksi.”

”Komppania ryhmittyi uudelleen, rintama kohti Reinikkalaa. Varmistaakseni yhteyteni taaksepäin jätin kersantti Kovasen johdolla kk.puolijoukkueen läpimurtokohtaan. Kosketuksen saamiseksi uudelleen viholliseen lähetin eteen partion vänrikki Salosen johdolla. Partion ta-

voitteena oli Reinikkalan kylän ulkolaita. Komppania jatkoi sen jälkeen etenemistään avonelijonossa pitkin hakkauslinjan itälaitaa.”[30]

3.3 Iskuosastotoiminta asemasotavaiheessa 9.12.1941–8.6.1944

Kun sotatoimet puolin ja toisin kangistuvat puolustukseksi, syntyy asemasota. Karjalan kannaksella suomalaiset saavuttivat tavoitteensa jo syyskuun alkupuolella, vain runsaan kuukauden kestäneen hyökkäyksen jälkeen. Suomalaisten hyökkäyksen pysähdyttyä ja paikoittain käytyjen vakauttamistaistelujen päätyttyä muodostui rintamalinja yleensä siihen, mihin etumaiset joukot olivat päässeet pureutumaan. Joskin asemasotavaiheen aikana käytiin paikoittain suuriakin taisteluja ja kaikkialla jatkuvasti iskujoukko- ja partiokahakoita, käytettiin suurin osa ajasta ja työvoimasta kuitenkin linnoittamis-, tienrakennus-, majoitus-, maanviljelys-, metsä- yms. töihin, koulutukseen sekä puhdetyöksi nimitettyyn askarteluun. Tehokkain keino hyvän mielialan ja henkisen vireyden ylläpitämiseksi on työssä ja toiminnassa pitäminen.[31]

”*Asemasotaan ryhdyttäessä kumpikin puoli luopuu aloitteesta, mutta epäilee kovasti vastapuolen aikeita. Niiden selville saaminen vaatii jatkuvaa tiedustelua kaikin mahdollisin keinoin. Tarkimmat tiedot saadaan yleensä sotavangeilta, joita on pyritty sieppaamaan. Vihollisen rintamassa on monin paikoin tukikohtia, tähystys- ja tulenjohtopaikkoja yms., jotka ovat oman toiminnan kannalta erityisen kiusallisia. Ne on pyrittävä tavalla tai toisella tuhoamaan. Perusteellisimmin tämä on suoritettavissa valtaamalla ja sen yhteydessä hävittämällä ne, ellei niitä voi jatkuvasti pitää hallussa. Taisteluhengen ja – taidon ylläpitämiseksi on vähäistä taistelutoimintaa pyrittävä muutenkin suorittamaan. Samalla on vastustajaa henkisesti kulutettava ja tuotettava sille tappioita.*”[32]

Jatkosodassa iskuosastotoiminta oli aktiivisimmillaan asemasotavaiheessa. Vähintäänkin yhtä tärkeää kuin saada tietoja vihollisen toiminnasta ja aikeista oli puuduttavassa asemasotavaiheessa ylläpitää puolustusasemissa olevien joukkojen motivaatio ja henki korkealla. Asemasodan aikana suoritetut iskuosastohyökkäykset palvelivat mainiosti näitä molempia tarkoituksia. Vauhdikkaan iskuosastohyökkäyksen suoritus itsessään oli varsin lyhyt toimenpide, mutta ennalta toteutetut toimenpiteet, maastontiedustelu, tehtävän suunnittelu sekä valmistava ja sovellettu harjoittelu, sitoivat iskuosastohyökkäykseen osallistuvat taistelijat toimintaan useiksi päiviksi, jopa viikoiksi.

---

[30] Lopmeri, Olavi: Punamustarykmentti. Jatkosodan Jalkaväkirykmentti 4. Punamustarykmentin veljesvastuu. Vantaa 1987, s.52-60
[31] Järvinen, s.183-203

Iskuosastotoimintaa käytettiin asemasotavaiheessa pääsääntöisesti seuraavissa tapauksissa:

- väkivaltainen tiedustelu
- vanginsieppaus
- bunkkerin, pesäkkeen, tukikohdan tai muun vihollisen puolustuslinjalla olevan tärkeän tai kiusallisen kohteen tuhoaminen
- omiin asemiin päässeen vihollisen tuhoaminen tai häätäminen ja asemien takaisin valtaus

Usein yhdistettiin joitakin yllä mainituista tehtävistä samassa iskuosastohyökkäyksessä toteutettavaksi. Hyvänä esimerkkinä yhdistämisestä voidaan mainita vihollisen pesäkkeen tuhoamisen sekä väkivaltaisen tiedustelun ja vanginsieppauksen yhdistäminen. Luonnollisesti käytettäessä yhdistettyjä tehtäviä muodostui osaston koko suuremmaksi ja tehtävän suunnitteluun ja harjoitteluun käytetty aika lisääntyi.

Ilmeisesti voimavarojen haaskaamiseen ja turhien tappioiden välttämiseksi jo joukkueen vahvuisen iskuosaston käyttäminen edellytti toimintasuunnitelmien hyväksyttämistä Armeijakunnan esikunnassa. Tämä aiheutti osaltaan hyvin tarkan suunnittelutyön suorittavassa portaassa, sillä suunnitelmien käyminen ylemmässä johtoportaassa saattoi johtaa varsin arvovaltaisen seuraajaosaston läsnäoloon hyökkäyksen aikana.[33]

Iskuosaston hyökkäystä pidettiin varsin tärkeänä ja vaativana tehtävänä, joten hyökkäyksen yleisjohtajana toimi yleensä siitä käskyn antanut pataljoonan komentaja. Varsinaisen iskuosaston johtajana oli yleensä joukkueenjohtajatason tai joskus komppanianpäällikkötason upseeri. Iskuryhmien johtajiksi pyrittiin sijoittamaan kersantti ja varajohtajaksi alikersantti, koska ryhmä saattoi usein toimia myös jakaantuneena. Muiden ryhmien tai osastojen johtajana toimi tehtävän vaativuudesta riippuen joko upseeri tai aliupseeri. Jos hyökkäyksessä käytettiin erikseen pioneereista koottua esteenraivausryhmää tai iskuryhmän mukana liekinheittimiä oli silloin mukana usein myös pioneeriupseeri. Iskuosaston miehistötehtäviin joko kerättiin vapaaehtoisia, määrättiin henkilötuntemuksen perusteella tai käytettiin vakinaista koulutettua iskuryhmää.[34]

---

[32] Järvinen, s.237
[33] Westerlund, s.19-20
[34] Westerlund, s.27

Tiedustelua pidettiin yleisesti yhtenä menestyksekkään iskuosastotoiminnan tärkeimpänä osa-alueena. Tiedustelun tuli olla jatkuvaa; esimerkiksi vihollisen vartiointijärjestelyt tai miinoitteet saattoivat muuttua kesken valmistelujen mikä osaltaan vaikutti oleellisesti iskuosaston tulevaan toimintaan. Joukon oman tähystys- ja partiotiedustelun lisäksi muita keinoja hankkia tietoja tulevasta kohteesta olivat ilmavalokuvat, kuuntelutiedustelu sekä loikkareilta ja sotavangeilta saadut tiedot. Myös itse hyökkäyksen aikana oli järjestettävä kattava tiedusteluverkko sillä hyökkäyksen aikana saattoi vihollinen omalla toiminnallaan paljastaa esimerkiksi jonkin siihen asti salassa olleen linnoitteen tai pesäkkeen sijainnin.[35]

Pääosa asemasotavaiheen aikana suoritetuista iskuosastohyökkäyksistä suoritettiin pimeän aikaan. Päivänvalossakin tehtiin iskuosastohyökkäyksiä, mutta yleensä tosin huonommalla menestyksellä kuin pimeässä suoritetuissa hyökkäyksissä. Valoisalla pyrittiin lisäksi mahdollisuuksien mukaan helpottamaan toiminnan salaamista käyttämällä hyväksi huonoa säätä ja keliolosuhteita. Hyökkäyssuunnitelmissa saattoikin olla usein varaa valita hyökkäyspäivä sen mukaan miten sää ja keliolosuhteet sattuivat hyökkääjälle suotuisiksi.[36]

Hyökkäyksiä tuettiin pääsääntöisesti runsaalla epäsuoralla tulella, minkä johdosta iskuosastoihin kuului myös lähes poikkeuksetta tulenjohtaja tai tulenjohtopartio. Tulenjohtaminen iskuosastosta käsin suoritettiin puhelinyhteydellä, jota rakennettiin iskuosaston perässä. Iskuosasto saattoi myös itse ampua epäsuoraa tulta pienoisheittimillä. Ilman epäsuoran tulen tukea iskuosasto lähestyi useimmiten pimeän turvin suojassa ja salassa, ryömien ja madellen jopa tuntikausia vihollisen asemien eteen, josta hyökkäys aukonraivauksen jälkeen aloitettiin[37].

Lähes poikkeuksetta käytettiin kone- ja panssarintorjuntakivääreistä sekä panssarintorjuntaettä tavallisista tykeistä muodostettuja tulitukiosastoja. Nämä tulitukiosastot käyttivät tultaan avoasemissa oleviin vihollisiin ja pesäkkeiden ampuma-aukkoihin joko varsinaisista tuliasemistaan tai erikseen tehtävää varten suunnitelluista vaihtoasemista.[38]

Usein iskuosastohyökkäykseen liittyi vahva savutus. Savutusta käytettiin pääsääntöisesti kohteelta irtautumisen yhteydessä, mutta savutusta voitiin käyttää myös esimerkiksi valetoimintaan. Iskuosaston miehillä saattoi olla, tehtävästä riippuen, useitakin savuheitteitä käskettyyn

[35] Westerlund, s.20
[36] Westerlund, s.34-35
[37] Westerlund, s.31
[38] Westerlund, s.31

tehtävään liittyen. Tarvittaessa savun määrää lisäsi vielä taaempina olleiden tukevien ryhmien laukaisemat savurasiat sekä tykistön ja kranaatinheittimistön ampumat savuammukset[39].

Viisastuttuaan asemasodan alkuvaiheen iskuosastojen kokemuksista ja opittuaan tiedustelemaan, valmistautumaan ja harjoittelemaan, iskuosastot yleensä onnistuivat täyttämään tehtävänsä erittäin hyvin. Vihollisen tappiot ja varsinkin miehistölle aiheutetut tappiot olivat asemasotavaiheessa varsin raskaat. Lisäksi tappioita viholliselle aiheutettiin ottamalla tilanteen mukaan mahdollisimman paljon sotasaalista.[40] Myönnettävä kuitenkin on, että suomalaiset käyttivät iskuosastohyökkäysten menetelmissään myös venäläisiltä saamiaan oppeja kranaattien seassa ryntäämistä lukuun ottamatta[41].

3.4 Esimerkki asemasotavaiheen iskuosastotoiminnasta

Ratsuväkiprikaatin URR:stä (Uudenmaan Rakuunarykmentti) koottu iskuosasto Haanpää suoritti 25.–26.10.1943 Kiviniemessä Lappalaisenmäen lohkolla iskuosastohyökkäyksen vihollisen asemiin.[42] Iskuosaston tehtävänä oli vihollisen uuden taisteluhaudan väkivaltainen tiedustelu, siellä olevan vihollisen tuhoaminen ja vangin sieppaaminen. Kartta suoritetusta iskuosastohyökkäyksestä on LIITTEESSÄ 2. Iskuosasto Haanpää jakautui syöksyryhmään ja tukiosastoon.

Osaston kokoonpano oli seuraava:

Syöksyryhmä

- kolme vyörytysryhmää (à 1+3), vahvuus 1+3+9
- pioneeriryhmä, vahvuus 1+3
- vanginkuljettajat, vahvuus 2
- lähetti ja miinakentän vartija, vahvuus 1+1

Tukiosasto

- kaksi tukiryhmää (à 1+6), vahvuus 2+12
- lääkintäryhmä, vahvuus 1+3
- tulenjohtajat, vahvuus 1+1+2
- johtaja, vahvuus 1
- taistelulähetti, vahvuus 1

---

[39] Westerlund, s.36
[40] Westerlund, s.38–39
[41] Järvinen, s.242
[42] SUOMEN SOTA 1941–1945 osa 6. Asemasotavaihe maarintamilla. Toimittanut sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallinen toimisto. Kustannusosakeyhtiö Kivi. Helsinki 1956, s.169-170

Iskuosaston kokonaisvahvuus oli 3 upseeria, 10 aliupseeria ja 32 miestä eli yhteensä 45 taistelijaa.

Syöksyryhmässä kaikilla miehillä oli konepistoolit ja neljä käsikranaattia, sekä ryhmällä yhteensä neljä kasapanosta. Konepistoolimiehillä oli kaksi täysinäistä rumpulipasta asetta kohti. Tukiosastolla oli määrävahvuuksien mukainen aseistus ja jokaisella miehellä oli käsikranaatti. Tukiosastolla oli pikakivääriä ja konepistoolia kohti neljä rumpulipasta. Kivääriä kohti jokaisella oli yksi tuliannos. Kaikilla upseereilla oli lisäksi valopistooli.

Jokaisella pioneerilla oli 30cm:n pituinen tutkain, johon oli kiinnitetty metrin pituinen rautalanka mahdollisen sähköesteen purkamista varten. Lisäksi pioneereilla oli 400 metriä opaslankaa, kahdet katkaisimet ja piikkilankasakset. Lääkintäryhmällä oli yhdet paarit, kaksi peitehuopaa ja lääkintälaukku. Vanginsieppaajilla oli mukanaan köysi, jota käytettiin vangin kuljettamisen helpottamiseksi pimeällä. Kaikilla oli leipälaukku, jossa kannettiin käsikranaatit, lippaat ja muut tarvikkeet.

Valmistavina toimenpiteinä ennen iskuosastohyökkäyksen toteuttamista suorittivat iskuosaston johtaja ja alijohtajat maastontiedustelun tähystäen eri tulenjohtopaikoista ja maastossa aina kohteeseen n:o 1 asti. Koko osastolle pidettiin useita harjoituksia, joiden pääpaino pantiin äänettömään liikkumiseen, matelemiseen, miinakentän läpäisemiseen ja taisteluhaudan oikeaoppiseen vyöryttämiseen sekä yhteistoimintaan taisteluhaudassa. Harjoitukset pidettiin valoisalla ja pimeällä. Maasto ja taisteluhaudat kuvasivat niitä olosuhteita, joissa toiminta tuli tapahtumaan. Johtajien henkilökohtainen tiedustelu, oikea koulutus ja tarpeellinen harjoitus takasivat tehtävän onnistumisen. Iskuosaston miehet oli valittu vapaaehtoisesti ilmoittautuneista 1./URR:n miehistä, paitsi pioneerit, jotka olivat rykmentin pioneerijoukkueesta ja tulenjohtajat Jupakasta.

Osasto lähti liikkeelle avoparijonossa omasta taisteluhaudasta 26.10 klo 01.20 järjestyksessä syöksyryhmä, puhelinjohtoa vetävä tulenjohtue, lääkintäryhmä ja tukiosasto. Tavattoman pimeyden ja vaikeakulkuisen maaston vuoksi eteneminen sujui hitaasti. Lisäksi oli aivan tyyni ja kuuluvaisuus hyvä, minkä vuoksi kaikkea ääntä synnyttävää liikettä oli vältettävä.

Osasto saapui kohteeseen n:o 1 klo 03.20, joten etenemiseen oli kulunut aikaa kaksi tuntia. Heti kohteeseen saavuttuaan lähti syöksyryhmä matelemalla kohteeseen n:o 2. Tukiosaston

varmistus järjestettiin luonnoksessa esitetyllä tavalla. Syöksyryhmä läpäisi piikkilankaesteen ja kaksirivisen laatikkoansakentän. Noin kolmen metrin etäisyydellä taisteluhaudasta oli hälytyslanka.

Matelemiseen kului aikaa tunti ja 34 minuuttia. Taisteluhautaan syöksyttyään eteni ensimmäinen vyörytysryhmä vihollista kohtaamatta kohteeseen n:o 3. Samanaikaisesti eteni toinen vyörytysryhmä (syöksyryhmänjohtaja, vanginkuljettajat ja kaksi pioneeria) päätaisteluhautaa pitkin kohteelle n:o 6, jolla välillä se tuhosi useita katettuja pesäkkeitä. Toinen vyörytysryhmä tuhosi kahdesta pesäkkeestä yhteensä neljä vihollista ja vallille nousseen yhden vihollisen. Samanaikaisesti kolmas vyörytysryhmä vyörytti kohteeseen n:o 4. Matkalla se tuhosi kaksi vihollista ja jatkoi välittömästi kohteeseen n:o 5, jossa se tuhosi myös kaksi vihollista.

Kun syöksyryhmä oli syöksynyt hautaan ja kosketus ensimmäisiin vihollisiin saatu, ampui syöksyryhmän johtaja valopistoolilla sovitun merkin. Merkin nähtyään tulenjohtaja pyysi epäsuoraa tulta. Epäsuoran tulen vaikutus maalissa oli hyvä. Samanaikaisesti kun tykistö alkoi ampua, yritti vihollinen korsultaan peltoa pitkin juosten miehittää taisteluhautaa. Vihollinen joutui kuitenkin syöksymään taisteluhautaan kohteen n:o 3 kohdalla, koska kohteessa n:o 2 varmistamassa olleet kaksi pioneeria avasivat tulen sitä vastaan. Taisteluhaudassa vihollinen eteni suoraan ensimmäisen vyörytysryhmän eteen, jolloin edellä juosseista vihollisista kuusi kaatui heti, muiden jäädessä kulman taakse, jossa alkoi valtava pulina. Ensimmäinen vyörytysryhmä heitti kulman taakse kuusi käsikranaattia, jolloin pulina lakkasi ja vihollinen todennäköisesti vetäytyi. Suoritettuaan tehtävänsä vyörytysryhmät palasivat kohteeseen n:o 2, josta jatkoivat edelleen kokoontumispaikkaan, kohteen n:o 1 taakse. Toinen ja kolmas vyörytysryhmä palasivat samanaikaisesti ja ensimmäinen ryhmä, jolla oli varmistustehtävä, palasi viimeksi johtajan käskystä. Kaikkein viimeisimpänä taisteluhaudasta palasi syöksyryhmän johtaja ja kohdetta n:o 2 varmistamassa olleet pioneerit.

Toiminta taisteluhaudassa kesti kaikkiaan 17 minuuttia. Taisteluhaudan pituus pistokkeineen oli yli 300 metriä. Osasto lähti paluumatkalle klo 05.11 ja oli omien linjojen sisäpuolella klo 05.35 täysilukuisena.

Omia tappioita iskuosastolle ei tullut. Ainoastaan yksi konepistoolin lipas ja yksi lakki hävisivät. Vihollisen tappiot olivat yhteensä 15 kaatunutta. Lisäksi ensimmäisen vyörytysryhmän heittämistä käsikranaateista todennäköisesti ainakin haavoittui useita vihollisia.

Miehet toimivat erittäin rohkeasti ja reippaasti sekä osoittivat lujaa taistelumieltä. Syöksyryhmän johtaja osoitti esimerkillistä rohkeutta syöksyessään ensimmäisenä vihollisen taisteluhautaan ja poistuessaan sieltä viimeisenä. Pioneerien toiminta oli myös mallikelpoista ja rohkeaa.

Tehtävä onnistui kaikin puolin suunnitelman mukaisesti, paitsi vanki jäi saamatta. Taisteluhaudassa vihollisen vartiomiehet olivat katetuissa pesäkkeissä, eikä heitä saanut sieltä ulos kuin ampumalla tai heittämällä sisään käsikranaatin. Tällä tavalla toimimalla viholliset kuolevat pesäkkeeseen kuten nyt kävikin. Pesäkkeen katto estää sen, ettei vartiomiestä pääse lyömään tainnoksiinkaan.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi iskuosasto Haanpään johtaja kertoi taistelukertomuksessaan hyvinkin tarkasti vihollisen toimintatavoista ja vihollispesäkkeen rakenteesta.[43]

3.5 Iskuosastotoiminta torjuntataisteluvaiheessa 9.6.1944–5.9.1944

Venäläiset ryhtyivät 9.6.1944 Karjalan kannaksen eteläosassa valtavin voimin suurhyökkäykseen, joka nopeasti johti täydelliseen läpimurtoon ja kolme viikkoa kestäneisiin raivokkaisiin taisteluihin. Suomalaisia ei yllättänyt itse hyökkäys, vaan sen valtava voima. Suomalaisten torjuttua kaikilla rintamilla venäläisten hyökkäykset oli jälleen ajauduttu asemasotaan, jonka aselepo 5.9.1944 lopetti.[44]

Karjalan kannaksella oli suomalaisten puolustusasema kiteytynyt sille linjalle, jonka he olivat hyökkäyksessä syyskuun alkuun mennessä vuonna 1941 saavuttaneet. Monin paikoin puolustusasema oli hyvin epäedullinen sijaiten varsinkin eteläosassaan laajoilla, tähystyksen ja tulen alaisilla aukeilla, panssarivaunuille kulkukelpoisessa maastossa. Linnoitustöitä haittasi yleensä pohjaveden läheisyys, helposti lakoava maaperä sekä kivien ja eteläosassa myös rakennuspuun puute. Näin ollen oli esimerkiksi osumankestävien korsujen aikaansaaminen pääpuolustusaseman etulinjaan suorastaan mahdotonta. Joka tapauksessa saattoi puolustusta pitää suhteellisen vahvana. Sen suurena heikkoutena oli kuitenkin linjamaisuus, reservien vähyys, linnoituslaitteiden rakenteellinen heikkous ja panssarinlähitorjunta-aseistuksen puute. Monin

[43] Kansallisarkisto: Sotakokemukset ja taktilliset tiedot 1943, T 17653/13.

[44] Järvinen, s.302–303

paikoin pitkä ja suhteellisen hiljainen asemasota oli tuudittanut suomalaiset hyväuskoisuuteen.[45]

”Suomalaisten käymät puolustus- ja viivytystaistelut olivat samantapaisia kuin talvisodan lopullakin, eli portaittaista siirtymistä viivytysasemasta toiseen ja vastahyökkäyksiä vihollisen hyökkäysjoukkojen sivustoihin. Erityisen tärkeissä ja edullisissa viivytysasemissa käytiin kuitenkin kiivaita torjuntataisteluita. Toimintaa luonnehtivat lisäksi tuliylläköt ja väijytykset. Vihollisen ylivoima varsinkin lentojoukkojen, panssarivaunujen ja tykistön suhteen esti kuitenkin ratkaisevien menestysten savuttamisen eräistä lupaavista alkumenestyksistä huolimatta. Suomalaisten torjuntataisteluvaiheen alussa saaman iskun vaikutus tuntui sekä aineellisesti että moraalisesti sodan loppuun saakka.”[46]

Torjuntataistelun luonteesta johtuen iskuosastotoimintaa ei juurikaan käytetty etukäteen suunnitellusti vaan tarve ilmeni pääsääntöisesti yllättävissä tilanteissa vihollisen vahvan hyökkäyksen vaikutuksesta. Usein iskuosastohyökkäykset päätettiin ja toteutettiin ilman esimiehen käskyäkin, eli toimittiin itsenäisesti tilanteen vaatimalla tavalla. Torjuntataisteluvaiheessa pikatilanteisiin piti reagoida taisteluista irti olevilla joukoilla nopeasti ja päättäväisesti. Monesti iskuosastot oli koottu useista eri joukoista, periaatteella mistä irti saatiin. Iskuosastotoiminnan osalta torjuntataisteluvaiheessa selkeänä etuna verrattuna hyökkäysvaiheeseen oli kuitenkin se, että ainakin osa suomalaisista joukoista oli asemasotavaiheen aikana koulutettu toimimaan iskuosastoissa ja saanut siitä myös käytännön kokemusta toteutetuissa iskuosastohyökkäyksissä.

Iskuosastotoimintaa käytettiin torjuntataisteluvaiheessa pääsääntöisesti seuraavissa tapauksissa:

- menetettyjen asemien takaisinvaltaus tai toiminnan kannalta tärkeiden alueiden valtaaminen
- vihollisen hyökkäyksen seurauksena syntyneiden läpimurtojen lyöminen
- väkivaltainen tiedustelu ja vanginsieppaus
- vihollisen häiritsemien, hidastaminen ja kuluttaminen

Valtaosa torjuntataisteluvaiheen iskuosastohyökkäyksistä oli puolustuksessa olevan joukon menetettyjen asemien takaisinvaltaustoimintaa. Suomalaiset taistelivat sinnikkäästi ja varsinkin tärkeillä taistelutasoilla menetettyjä asemia vallattiin aktiivisesti takaisin edullisen tasan

[45] Järvinen, s.303-325

tai hallitsevan maastonkohdan takaisinsaamiseksi, ajan voittamiseksi sekä naapurijoukkojen taistelun tukemiseksi ja omien joukkojen saarrostuksen estämiseksi.

Pääsääntöisesti vihollisen hyökkäyksen seurauksena syntyneet läpimurrot lyötiin suunnitelman mukaisesti tehtävään varatun reservin vastahyökkäyksillä. Kuitenkin tilanteissa joihin ei ollut varauduttu tai ellei enää ollut käytössä tehtävään varattua reserviä, voitiin syntyneitä läpimurtoja lyödä myös iskuosastojen vastaiskuin.

Väkivaltaisella tiedustelulla ja vankien sieppaamisella pyrittiin saamaan epäselvässä tilanteessa tuoretta tietoa vastassa olevista vihollisjoukoista sekä niiden tulevasta toiminnasta ja käsketystä tehtävästä. Erityisesti vanginsieppaus tuntui johtavan hyviin lopputuloksiin tiedustelutietojen saamiseksi. Tosin aina eivät suomalaiset uskoneet vankien kertomaa tietoa todeksi, vaikka monesti myöhemmin vangin kertomus osoittautuikin todeksi.

Torjuntataisteluvaiheessa pyrittiin vihollista sinnikkäästi kaikin keinoin häiritsemään, hidastamaan ja kuluttamaan. Hyvin tärkeänä tässä voidaan nähdä pyrkimys pysäyttää vihollisen hyökkäys tietylle linjalle tai tasalle sekä ajan voittaminen. Pientenkin joukkojen nopeat ja yllättävät iskut esimerkiksi vihollisen sivustoihin olivat tehokkaita ja lisäsivät merkittävästi ajanvoittoa[47]. Torjuntataisteluvaiheessa muodostettiin myös joitakin itsenäisiä iskuosastoja joiden tehtävänä oli pääsääntöisesti vihollisen hidastaminen ja kuluttaminen.

Torjuntataisteluvaiheen lopussa rintamalinjat alkoivat vähitellen asettua paikoilleen ja tilanne alkoi muistuttaa jälleen asemasotaa. Taisteluhenkeä ja – taitoa sekä valmiutta pidettiin kuitenkin yllä partioinnilla ja pienillä väkivaltaisilla tiedusteluiskuilla[48].

3.6 Esimerkki torjuntataisteluvaiheen iskuosastotoiminnasta

Siiranmäessä käytiin torjuntataisteluvaiheen ensimmäisinä päivinä 13.–16.6.1944 ankaria taisteluja, joiden yhteydessä suomalaiset suorittivat useita onnistuneita iskuosastohyökkäyksiä ja vastaiskuja. Taisteluosasto Ehrnrooth vastasi pääosin Siiranmäen kylän puolustuksesta. Taisteluosastoon kuuluivat I/JR 7, III/JR 7, III/JR 6, LinP. 4, 13./JR 7, 14./JR 7 ja 27.Tyk.K. Majuri Aallon komentama Tykistöryhmä Aalto, johon kuuluivat II/KTR 19, Kev.Psto 24, Rask.Psto 20 ja Rask.Psto 27, tuki Taisteluosasto Ehrnroothia. Lisäksi Tykistöryhmä Meri

---

[46] Järvinen, s.327-334
[47] Koskimaa, Matti: Tyrjän Rykmentti. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1997, s.313
[48] Sama, s.284

vahvensi neljällä patteristolla ja 18. Divisioonan tykistö kahdella patteristolla Tykistöryhmä Aallon tulta, joten Siiranmäen lohkolle saatiin tarvittaessa kymmenen patteriston tuli. Vihollisen hyökkäys alkoi kahden divisioonan voimin. Raskaiden tappioiden vuoksi alueen joukkoja vahvennettiin myöhemmin vielä kolmannella divisioonalla. Vihollinen tuki lisäksi divisiooniaan voimakkaalla tykistöllä ja lukumääräisesti runsaasti maataistelukoneilla.[49] Siiranmäen taisteluja kuvaavat kartat ovat LIITTEISSÄ 3 ja 4.

Kesäkuun 13. päivänä vihollistykistö aloitti kello 12.45 ankaran tulivalmistelun. Pian vihollinen hyökkäsi Siiranmäen länsiosassa Lin.P 4:n osaa vastaan ja tunkeutui saumakohtaan. Luutnantit Sippola ja Möttölä joukkueineen tekivät välittömästi vastaiskun ja vihollishyökkäys torjuttiin. Tämän lisäksi vihollinen hyökkäsi Siiranmäkeen neljä kertaa saman päivän aikana yhteensä ainakin divisioonan voimin. Taisteluosasto Ehrnrooth piti sitkeästi Siiranmäen ja aiheutti venäläisille tykistön ja kranaatinheittimistön tukemana ainakin 1 000 miehen tappiot.

Kesäkuun 14. päivänä aamulla kello 08.00 vihollisen tykistö ja kranaatinheittimistö aloittivat jälleen voimakkaan tulivalmistelun, johon yhtyivät sadat maataistelukoneet. Kello 09.00 vihollinen aloitti hyökkäyksen koko Siiranmäen lohkolla. Vihollinen pääsi murtoon Palomäen suunnalla Osasto Malisen asemiin. JR 7:n jääkärijoukkue ja III/JR 7:n iskuosasto löivät kuitenkin vihollisen takaisin. Sitkeä vihollinen sai pian aikaiseksi uuden murron Palomäen itäpuolella. Tällöin II/JR 6:n vastaiskukomppania iski kapteeni Vetren johdolla lännestä vihollisen sivustaan everstiluutnantti Ehrnroothin käskyn mukaisesti. Vastaiskukomppania tuhosi murtoon päässeen vihollisen lähes viimeiseen mieheen. Vihollinen kärsi noin 250 miehen tappiot.

Vihollinen siirsi 14.6 iltapäivällä hyökkäyksensä painopisteen Siiranmäentien itäpuolelle. Tunkeuduttuaan 2./JR 7:n asemiin Seppälän talon kohdalla vihollinen laajensi nopeasti murtokohtansa 600 metriä leveäksi ja 300 metriä syväksi. Vihollinen ryhtyi vyöryttämään I/JR 7:n asemia voimakkaan tykistönä tukemana. Se tunkeutui Seppälänharjulta sekä pohjoiseen että länteen Siiranmäen tienhaaraa kohti. Tässä vaiheessa everstiluutnantti Varkon komentama II/JR 49 aloitti vastahyökkäyksen tykistön ja kranaatinheittimistön lujan tulivalmistelun jälkeen. Raju vastaisku heitti vihollisen takaisin niin, että tunti vastahyökkäyksen alkamisen jälkeen olivat asemat lähes kokonaan suomalaisten hallussa. Onnistuneeseen vastahyökkäykseen osallistuivat II/JR 49:n osien lisäksi JR 7:n jääkäri- ja pioneerijoukkueet, kapteeni Paateron komppania II/JR 6:sta sekä kolmen erillisen joukkueen vastaiskuosastot. Vihollisen haltuun

[49] Koskimaa, s.196-197

jäi kuitenkin vielä joitakin pesäkkeitä Seppälän talon kohdalla olevassa vihollisen kapeassa murtoaukossa.

Vihollistykistö ja ilmavoimat aloittivat 14.6 kello 17.30 rajun tulivalmistelun.. Samaan aikaan neljä Klim Vorosilov-vaunua vyöryi Seppälän talon kautta Siiranmäen harjanteelle. Lähitorjunta-aseiden puuttuessa vihollispanssarit hallitsivat murtoaukkoa. Vihollinen ajoi kello 20:n jälkeen vielä kymmenkunta raskasta panssarivaunua lisää Siiranmäen laelle. Tässä tilanteessa Taisteluosasto Ehrnrooth sai 2. Divisioonalta vahvennuksekseen JR 49:n tykkikomppanian ja 4. Panssarijääkärikomppanian.

Kapteeni Räisäsen johtama 14./JR 49 ryhtyi tarmokkaasti tuhoamaan Siiranmäen laella olevia panssarivaunuja. Tykkikomppania oli saanut käyttöönsä panssarikauhuja ja panssarinyrkkejä. Panssarintorjuntapartiot tuhosivat nopeasti kuusi Klim Vorosilov-vaunua. Muut panssarintorjuntajoukot tuhosivat lisäksi yhden KV Vorosilovin ja kolme T-34 panssarivaunua. Siiranmäen laelle jäi vielä neljä panssarivaunua, jotka tulittivat kiivaasti suomalaisten asemia.

Suomalaisten tykistö ja kranaatinheittimistö aloittivat 14.6 illalla lujan tulivalmistelun, jonka tukemana everstiluutnantti Varkon johtama vastahyökkäys lähti liikkeelle. Hyökkäyksen jälkeen vihollisen hallussa oli enää vain 50 metrin pätkä taisteluhautaa. Everstiluutnantti Varko teki vielä kaksi tykistön tukemaa vastaiskua ja noin klo 01.00 tuhottiin viimeinen Siiranmäen laella ollut vihollisen panssarivaunu.

Yöllä 14.–15.6 Siiranmäen puolustajat yrittivät sulkea kokonaan vihollisen suppean murtokohdan Seppälän talon kohdalla. Tähän kohtaan tyrehtyivät suomalaisten iskuosastojen vyörytykset vihollisen lähettäessä alueelle aina uusia panssarivaunuja tuhottujen tilalle. Vänrikki Gerdt iskuosastoineen teki aamuyöllä rajun vastaiskun tuhoten noin 70 vihollista ja vallaten useita konekiväärejä. Vastaisku kuitenkin tyrehtyi, kun käsikranaatit loppuivat ja Gerdt haavoittui.

Vihollisen todettiin keskittävän 15.6 aamupäivällä yhä uusia jalkaväki- ja panssarijoukkoja Siiranmäen alueelle. Samaan aikaan ampui suomalaisten tykistö ja kranaatinheittimistö lyhyen, mutta erittäin kiivaan tulivalmistelun vihollisen asemiin. Tulivalmistelun päättyessä kaksi II/JR 49:n ja yksi ErP 12:n iskuosastoa aloittivat vyörytyksen Seppälän taloa kohti. Pohjoisessa hyökännyt II/JR 49:n iskuosasto puhdisti edessään olleen metsäsaarekkeen vihollisesta.

Muiden iskuosastojen vyörytys tyrehtyi vihollisen panssarivaunujen ja rynnäkkötykin kiivaaseen tuleen.

Vihollinen aloitti jälleen kello 14.15 erittäin rajun tykistön tulivalmistelun, jonka voimakkuus ylitti kaikki aikaisemmat. Tulivalmistelun turvin vihollinen työnsi jatkuvasti lisää jalkaväkeä ja panssareita Seppälän talon alueen kautta Siiranmäen laelle. Tässä kriittisessä vaiheessa everstiluutnantti Ehrnrooth käski reservinsä II/JR 7 siirtyä Kylmäojan maastoon, josta pataljoonan tulisi olla valmiina hyökkäämään vihollisen sivustaan.

Vihollisen hyökkäyskiilat etenivät kello 17.00 alkaen Kylmäojan linjan tuntumaan. Everstiluutnantti Ehrnrooth oli käskenyt tällä välin koota varmistukseen tälle linjalle kaikki irtisaatavat reservit majuri Olanterän johtoon. Varmistuslinjalle ryhmitettiin I/JR 7:n ja III/JR 7:n rippeet sekä rykmentin huollosta koottu noin 100 miehen vahvuinen osasto.

Suomalaiset pysäyttivät vihollisen kärjen Kylmäojan linjalle. Onneksi vihollisen murtokohdan länsipuolella taistelevat suomalaisten joukot pitivät asemansa, vaikka vihollinen oli jo syvällä niiden sivustassa. Vihollisen murtokohdan itäpuolella taisteli sitkeästi luutnantti Voittis pienen taisteluosastonsa ja tulenjohtoryhmän kanssa tuhoten satoja vihollisia tukikohtansa etumaastoon. Kapteeni Raassina onnistui siirtämään vajaamiehisen II pataljoonansa hyökkäyksen lähtöasemaan Siiranmäki-Vuottaa tien länsipuolelle tappioitta vihollisen kiivaasta tykistötulesta ja ilmatoiminnasta huolimatta. Saman aikaan valmistautui III/JR 6:n vastaiskuosasto hyökkäämään pohjoisesta Savolan suuntaan. Majuri Ahola puolestaan kokosi muutaman kymmenen miehen vahvuisen iskuosaston rintamasta irtautuneista miehistä Kylmäojan linjan tuntumaan ja valmistautui vastaiskuun kohti Siiranmäen lakea.

Kapteeni Raassinan johtama II/JR 7 aloitti kello 17.40 raivokkaan vastaiskun Kylmäojalle edenneen vihollisen sivustaan ja eteni pysähtymättä lähes 1./JR 7:n lohkolle saakka. Siellä se vyörytti vielä kapteeni Jantusen komentaman II/JR 49:n osien kanssa taisteluhautaa noin 300 metriä. Siellä II/JR 7:n hyökkäys pysähtyi vihollisen panssarivaunujen lujaan varmistukseen ja omien panssarintorjunta-aseiden puutteeseen. Samaan aikaan majuri Aholan vastaiskuosasto eteni pohjoisesta ja kohtasi vain vähäistä vastarintaa. Se eteni 1./JR 7:n lohkolle ja täytti puolustusasemassa olleen 200–300 metriä leveän aukon.

Kello 19.49 oli aamuinen puolustuslinja suomalaisten toimesta vallattu takaisin. Varovaisten arvioiden mukaan II/JR 7 ja sen vastahyökkäykseen liittyneet vastaiskuosastot tuhosivat noin

1 000 vihollista. Varmistettuaan saavuttamansa tasan II/JR 7 jatkoi hyökkäystään kello 23.00 vallatakseen viimeisetkin vihollisen hallussa olevat pesäkkeet ja taisteluhaudat. II/JR 7:n vastaiskuosastot etenivät kohti Seppälän taloa kolmesta suunnasta vyöryttäen taisteluhautoja ja pesäkkeitä. Ne puristivat vihollisen murtokohdan kasaan. Vastaisku kuitenkin tyrehtyi panssarintorjunta-aseiden puutteeseen ja Seppälän talon luona olevaan taisteluhautojen väliseen kannakseen, jota vihollisen panssarivaunut varmistivat ja hallitsivat tehokkaasti.

Vihollinen teki välittömästi vastaiskun sekä laajensi jälleen murtokohtansa 50 metrin levyiseksi ja piti jälleen hallussaan Siiranmäen korkeinta kohtaa. Etulinja oli kuitenkin Taisteluosasto Ehrnroothin joukkojen hallussa Seppälän talon kohdalla olevaa vihollisen murtokohtaa lukuun ottamatta.

”Suomalaisten Siiranmäen voitto perustui ripeisiin, päättäväisiin vastaiskuihin sekä tykistön ja kranaatinheittimistön keskitettyyn tulen käyttöön. Everstiluutnantti Ehrnrooth sekä hänen alaisensa komentajat ja päälliköt johtivat joukkojaan edestä. Näin he pysyivät jatkuvasti hyvin selvillä tilanteesta ja kykenivät tekemään nopeita ratkaisuja ja toteuttamaan yhtä tärkeää puolustustaktiikan periaatetta: ”Vastahyökkäys ei tule koskaan liian aikaisin, useimmiten se tulee liian myöhään.” Tämän periaatteen mukaan pienenkin joukon vastaisku on tehokas, kunhan se tehdään ripeästi ja päättäväisesti silloin, kun vihollisen murto on vielä suppea. Taisteluosasto Ehrnrooth käytti erittäin runsaasti pieniä valiotaistelijoista koottuja iskuosastoja, jotka konetuliasein, käsikranaatein ja kasapanoksin varustettuina vyöryttivät tehokkaasti vihollisen taisteluhautoja ja pesäkkeitä.”[50] .

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Suomalaisten jatkosodassa toteuttamaa iskuosastotoimintaa on tutkittu hyvin vähän. Varsinaista aiheesta kirjoitettua teosta ei ole lainkaan, vaikka iskuosastotoiminta oli melko oleellinen osa suomalaisten taktiikkaa ja sotatointa jatkosodan taisteluissa. Suomalaiset toteuttivat iskuosastohyökkäyksiä jatkosodan kaikissa vaiheissa. Samoin iskuosastohyökkäyksiä käytettiin kaikissa taistelumuodoissa: hyökkäyksessä, puolustuksessa ja viivytyksessä. Aktiivisinta ja suunnitelmallisinta iskuosastojen käyttö oli asemasotavaiheen aikana. Toteutettujen iskuosastohyökkäysten taktiikassa ei varsinaisesti tapahtunut suuria muutoksia jatkosodan kuluessa. Valtaosin kaikki tehtävät olivat tietyllä tavalla erilaisia ja suoritettuun iskuosastotaktiik-

[50] Koskimaa, s.196-207

kaan vaikutti monet tekijät, kuten esimerkiksi iskuosaston tavoite, maasto, säätila, vuodenaika ja vihollisen ryhmitys. Joukot kehittivät iskuosastotaktiikkaansa ja – toimintaansa usein yksilöllisesti toteutettujen iskuosastohyökkäysten kokemusten perusteella. Tiettyjä yhtäläisyyksiäkin iskuosastohyökkäyksissä toki esiintyi, mutta pääosin toteutustavat ja yksityiskohdat poikkesivat toisistaan.

Suomalaiset eivät vakioineet jatkosodan iskuosastohyökkäyksissä käytettyä kokoonpanoa, vaan kokoonpano vaihteli aina tehtävittäin. Asemasotavaiheessa hyökkäykset suunniteltiin sekä harjoiteltiin pääsääntöisesti erittäin tarkasti ja kokoonpano muodostui lopulliseksi aina tehtävän tarpeen ja harjoittelussa saatujen havaintojen myötä. Myös joukon aseistus, varustus ja kalusto suunniteltiin tarkasti tehtävän vaatimusten mukaiseksi. Hyökkäysvaiheessa iskuosaston kokoonpano muodostui aina tehtävän vaatimusten mukaiseksi ja pääsääntöisesti omasta joukosta nopeasti saatavilla olevasta voimasta ja tuesta. Hyökkäysvaiheessa liikkeen säilyttäminen oli tärkeää. Torjuntataisteluvaiheessa kokoonpano muodostui myös pääosin tehtävän vaatimusten mukaiseksi, mutta hyvin usein kokoonpano kasattiin nopeasti kyseisellä hetkellä taisteluista irti olevista joukoista. Monesti kokoonpanoksi muodostui se, mitä suinkin irti saatiin. Kokoonpanossa saattoi olla taistelijoita useistakin eri joukoista ja aseistus sekä kalusto olivat erittäin vaihtelevia.

Hyökkäys- ja torjuntataisteluvaiheessa iskuosastotoimintaa käytettiin taistelukentällä ilmenevien haastavien ja monesti odottamattomien tehtävien ratkaisuksi. Tehtäviä ei ollut ennalta suunniteltu eikä käsketty. Asemasotavaiheessa iskuosastojen käyttö perustui myös taktisiin tehtäviin tiettyjen tarkkaan valittujen tehtävien suorittamiseksi. Tärkeää asemasodan iskuosastotoiminnassa oli lisäksi myös joukoille toiminnan tuloksena syntynyt positiivinen vaikutus motivaatioon ja mielialaan sekä omiin mahdollisuuksiin vihollista vastaan. Asemasota saattoi olla monille miehille pitkästyttävääkin aikaa ja ajoittain suoritetut iskuosastohyökkäykset toivat jännitystä ja vaihtelua pitkäaikaisiin rutiineihin. Samalla iskuosastotoiminnan tuotoksena viholliselle voitiin tuottaa henkilöstö- ja materiaalitappioita.

Torjuntataisteluvaiheessa useat iskuosastohyökkäykset toteutettiin esimiehen erillisestä käskystä. Tilanteet saattoivat kuitenkin ilmaantua todella nopeasti ja yllättäen, jolloin yksinkertaisesti ei ollut aikaa odottaa ylemmän esimiehen käskyä iskuosastohyökkäyksen toteuttamiseksi. Samoin tilanne oli monin paikoin hyvin sekava, eikä viestiyhteyksiä ollut usein myöskään rakennettu tai ne eivät toimineet. Näissä tilanteissa pienenkin joukon johtajan omatoimisuus ja joukkojen sitoutuminen yhteiseen tavoitteeseen olivat korvaamattomassa asemassa. Hyökkä-

ysvaiheessa pääosa suoritetuista iskuosastohyökkäyksistä oli esimiehen erikseen käskemiä hyökkäyksiä. Asemasotavaiheessa iskuosastohyökkäykset toteutettiin lähes poikkeuksetta esimiehen käskystä sekä esimiehen tarkan valvonnan ja ohjeistuksen alaisena.

Kaikissa jatkosodan vaiheissa iskuosastohyökkäyksiä pyrittiin tukemaan mahdollisimman voimakkaasti muiden aselajien toimesta. Parhaiten iskuosastojen tukemisessa suomalaiset onnistuivat asemasotavaiheen aikana jolloin joukot olivat puolustusasemissa, etäisyydet lyhyehköt, aselajien yhteistoiminta tiivistä ja iskuosastohyökkäykset tarkasti suunniteltuja. Hyökkäysvaiheessa aselajien tuki, varsinkin tykistön osalta, muodostui haasteelliseksi hyökkäyksen kärjen edetessä paikoin hyvinkin nopeasti. Iskuosastohyökkäyksiä tuettiin kuitenkin aina mahdollisuuksien mukaan, varsinkin joukon omin toimenpitein. Näitä toimenpiteitä olivat esimerkiksi jalkaväkiosaston muodostama tulitukiosasto, panssarintorjuntatykit ja muut suoraammunta-aseet sekä iskuosastolle porrastettava runsas asemateriaali. Torjuntataisteluvaiheessa iskuosastohyökkäysten tuki jäi yleensä varsin kevyeksi. Osaltaan tähän vaikutti tilanteen sekavuus ja monessa paikassa samaan aikaan vallinnut kriittinen tai vähintään vaikea tilanne. Monin paikoin oli tietystä asemateriaalista myös pulaa. Iskuosastojen tarve ilmeni monesti myös niin nopeasti, että kunnon hyökkäyksen tukeminen olisi vaatinut liikaa odotusta. Erityisesti torjuntataisteluvaiheessa toiminta edellytti nopeutta, aktiivisuutta ja ennen kaikkea röyhkeyttä.

Iskuosastotoimintaa pyrittiin tukemaan aina tykistöllä tai vähintään kranaatinheittimistöllä. Iskuosastohyökkäys alkoi ja päättyi epäsuoraan tuleen aina kun se vain suinkin oli mahdollista. Savutusta käytettiin joko epäsuoran tulen yhteydessä tai erikseen järjestettynä savutuksena. Myös iskuosastojoukolle itselleen kuului varustukseen pääsääntöisesti runsaasti savuja oman toiminnan suojaamiseen tai harhauttamiseen. Iskuosastohyökkäyksiä tuettiin myös joukon omin tai toisen joukon suorittamin tulitukiosastojen toimenpitein. Yleinen tapa oli, että iskuosastokokoonpanoon lisättiin myös erillisiä taistelijoita, ryhmiä tai suurempia kokoonpanoja eri aselajeista aina tehtävän edellyttämällä laajuudella. Yhtenä tukemismahdollisuutena tietyissä tehtävissä oli tukea osaston kokoonpanoa liittämällä siihen liekinheitinmiehiä. Erityisesti asemasotavaiheen iskuosastohyökkäyksissä oli yleistä suorittaa erillisellä suunnalla harhautushyökkäyksiä tai muita harhautustoimenpiteitä. Asemasotavaiheessa iskuosastohyökkäyksen suunnitteluvaiheessa tukea tuli myös ylemmältä johtoportaalta muun muassa kuunteluja lentotiedustelun muodossa.

Kaikissa jatkosodan vaiheissa iskuosastoja käytettiin vankien sieppaukseen ja tiedusteluun tai väkivaltaiseen tiedusteluun. Vihollistiedon tarve oli kaikissa vaiheissa suuri ja tietoja pyrittiin saamaan kaikin järkevin keinoin. Hyökkäys- ja asemasotavaiheessa iskuosastoja käytettiin aktiivisesti vihollisen bunkkereiden, pesäkkeiden ja asepesäkkeiden sekä hyökkäysvaiheessa lisäksi tukikohtien tuhoamiseen. Asemasota- ja torjuntataisteluvaiheessa puolestaan iskuosastoja käytettiin omiin asemiin päässeen vihollisen tuhoamiseen tai häätämiseen ja asemien takaisin valtaamiseen. Varsinkin torjuntataisteluvaiheessa omien asemien takaisinvaltaamiset olivat hyvin usein kiivaita ja verisiä yhteenottoja, kahden päättäväisen osapuolen välisiä taisteluja. Hyökkäys- ja torjuntataisteluvaiheessa iskuosastoja käytettiin myös oman toiminnan tai vihollisen elintärkeiden maastokohtien valtaamiseen. Saavutetut alueet pyrittiin pitämään omien joukkojen hallussa raskaissakin taisteluissa, varsinkin torjuntataisteluvaiheessa. Muut aiemmissa luvuissa esitetyt iskuosastohyökkäystavat olivat hyvin tyypillisiä juuri kyseisessä jatkosodan vaiheessa. Esimerkiksi sillanpääaseman valtaamiseksi iskuosastoja käytettiin vain hyökkäysvaiheessa ja torjuntataisteluvaiheessa iskuosastoja käytettiin vihollisen häiritsemiseen, hidastamiseen ja kuluttamiseen.

Iskuosastotoiminnassa oli tiettyjä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä jatkosodan eri vaiheissa. Yhtäläisyyksinä voidaan mainita, että koko jatkosodan aikana iskuosastoja pyrittiin tukemaan mahdollisimman vahvalla tukitoiminnalla. Samoin kaikissa iskuosastohyökkäyksissä pyrittiin aina nopeuteen ja yllätyksellisyyteen sekä oman toiminnan suojaamiseen. Myös ajassa mitattuna iskuosastohyökkäykset olivat lähes poikkeuksetta hyvin lyhyitä tapahtumia. Eroavaisuutena voidaan mainita, että asemasota- ja torjuntataisteluvaiheessa joukkoja oli koulutettu toimimaan iskuosastoissa. Hyökkäysvaiheessa joukkoja ei pääsääntöisesti ollut koulutettu toimimaan iskuosastoissa. Asemasotavaiheessa iskuosastohyökkäys oli aina harjoiteltu tarkasti, kun puolestaan kahdessa muussa jatkosodan vaiheessa suoritettavaa hyökkäystä ei ollut harjoiteltu tilanteiden ennakoimattomuuden ja iskuosastohyökkäysten nopean toimeenpanon tarpeen vuoksi.

Yhteenvetona voidaan todeta, että jatkosodan iskuosastohyökkäykset sisälsivät runsaasti samoja periaatteita ja suoritustapoja, mutta kaikissa kolmessa vaiheessa iskuosastohyökkäyksissä käytettiin myös kulloisellekin vaiheelle tyypillisiä ratkaisuja ja muotoja. Iskuosaston kokoonpano, aseistus ja varustus määräytyivät jokaisessa iskuosastohyökkäyksessä tapauskohtaisesti ja olivat täysin sidoksissa vallitsevaan tilanteeseen, maastoon sekä saatuun tehtävään[51]. Jatkosotaan lähdettäessä iskuosastotoimintaa ei juuri ollut joukoille koulutettu, koska

[51] Sodanajan koulutusohjeita n:o 4, s.4

iskuosastotoiminnasta oli kirjoitettu ohjesääntöihin ja muihin julkaisuihin hyvin rajallisesti. Hyökkäysvaiheen jälkeen ja asemasodan kuluessa huomattiin kuitenkin iskuosastotoiminnan merkitys ja loppuvuodesta 1943 julkaistiin päämajan toimesta iskuosastotoiminnan ohjesääntö pataljoonan iskuosastojen koulutusta ja toimeenpanoa ohjaamaan ja tukemaan. Torjuntataisteluvaiheessa suomalaiset olivat eräiden joukkojen osalta hyvin tottuneita ja harjaantuneita johtamaan ja toimimaan iskuosastoissa.

Tutkimustyön johdantoluvussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin löydettiin tässä tutkimuksessa vastaukset. Tutkimuksen lähdeaineiston niukkuudesta ja hajanaisuudesta johtuen joissakin kohdissa tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin jääneet harmittavan pintapuolisiksi. Laajoilla ja yksityiskohtaisilla esimerkeillä on pyritty kuvaamaan kattavasti iskuosastotoiminnan periaatteet ja erityispiirteet jatkosodan eri vaiheissa.

Iskuosastotoiminta oli jatkosodassa varsin aktiivista ja tuloksellista, mutta sitä on tutkittu ja siitä on kirjoitettu hyvin vähän verrattuna moniin muihin jatkosodan tapahtumiin tai toimintoihin. Tämä aihepiiri tarjoaa jatkossakin tutkijoille hedelmällisen ja haasteellisen aihealueen. Aihealueeksi voi suositella esimerkiksi jatkosodan hyökkäys- tai torjuntataisteluvaiheen iskuosastotoiminnan tutkimuksen Suomen rintamilla tai mahdollisesti talvisodan iskuosastotoiminnan tutkimisen. Joka tapauksessa jatkosodan iskuosastotoiminnassa riittää edelleen runsaasti tutkittavaa ja julkaistavaa ennakkoluulottomasti aihealueeseen suhtautuvalle ja rohkeasti toimeen tarttuvalle tutkijalle.

LÄHTEET

Julkaisemattomat lähteet

Kansallisarkisto

- Päämaja: Sodanajan koulutusohjeita n:o 4: Jv.pataljoonan iskuosastokoulutus, T 17654/13.
- Sotakokemukset ja taktilliset tiedot 1942, T 17652/12–14.
- Sotakokemukset ja taktilliset tiedot 1943, T 17653/13.
- Sodan ajan koulutusohjeet 1944, T 17654/13.
- Koottuja sotakokemuksia 1943, T 18002/2.
- Salaista kirjeistöä 1942, Sotakokemukset ja taktiset tiedot, T 17652/14–15.

Julkaistut lähteet

SUOMEN SOTA 1941–1945 osa 3. Karjalan kannaksen valtaus kesällä 1941. Toimittanut puolustusvoimain pääesikunnan sotahistoriallinen toimisto. Kustannusosakeyhtiö Kivi. K.F. Puromiehen kirjapaino O.Y. 1951.

SUOMEN SOTA 1941–1945 osa 6. Asemasotavaihe maarintamilla. Toimittanut sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallinen toimisto. Kustannusosakeyhtiö Kivi. Helsinki 1956.

SUOMEN SOTA 1941–1945 osa 7. Venäläisten suurhyökkäys Karjalan kannaksella kesällä 1944. Toimittanut sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallinen toimisto. Kustannusosakeyhtiö Kivi. Kuopio 1957.

TYNKKYNEN VESA. Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. MpKK taktiikan laitoksen julkaisusarja 1/1996. Joutsa 1996.

Kirjallisuus

JÄRVINEN, Y.A. Jatkosodan taistelut. Jatkosodan taktiikkaa ja tapahtumia. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1950.

KOSKENPALO UOLEVI. 15. Divisioona jatkosodassa. 15. Divisioonan perinnetoimikunta.

KOSKIMAA, MATTI. Tyrjän Rykmentti. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1997

LOPMERI OLAVI. Punamustarykmentti. Jatkosodan Jalkaväkirykmentti 4. Punamustarykmentin veljesvastuu. Vantaa 1987.

PEKOLA, ANTTI. Kannaksella loppuun asti. JR 57 taistelee. Fenix-Kustannus OY, Vantaa 2001.

Opinnäytteet

WESTERLUND, KIM. Iskuosastotoiminta ja kokemukset siitä asemasodan aikana Suomen rintamilla. Kadettikurssin tutkielma K134. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki 1996.

Muut lähteet

Internet

Kajaanin ammattikorkeakoulun kotisivut. Opinnäytetyöpakki.
http://193.167.122.14/Opari/ontTukiTutkKuvaileva.aspx

LIITELUETTELO

LIITE 1 Hyökkäys yli valvontalinjan Reinikkalassa 29.6.1941

LIITE 2 Osasto Haanpään iskuosastohyökkäys Kiviniemessä 25.10.1943

LIITE 3 Siiranmäen taistelut 14.6.1944

LIITE 4 Siiranmäen taistelut 15.6.1944

HYÖKKÄYS YLI VALVONTALINJAN REINIKKALASSA 29.6.1941

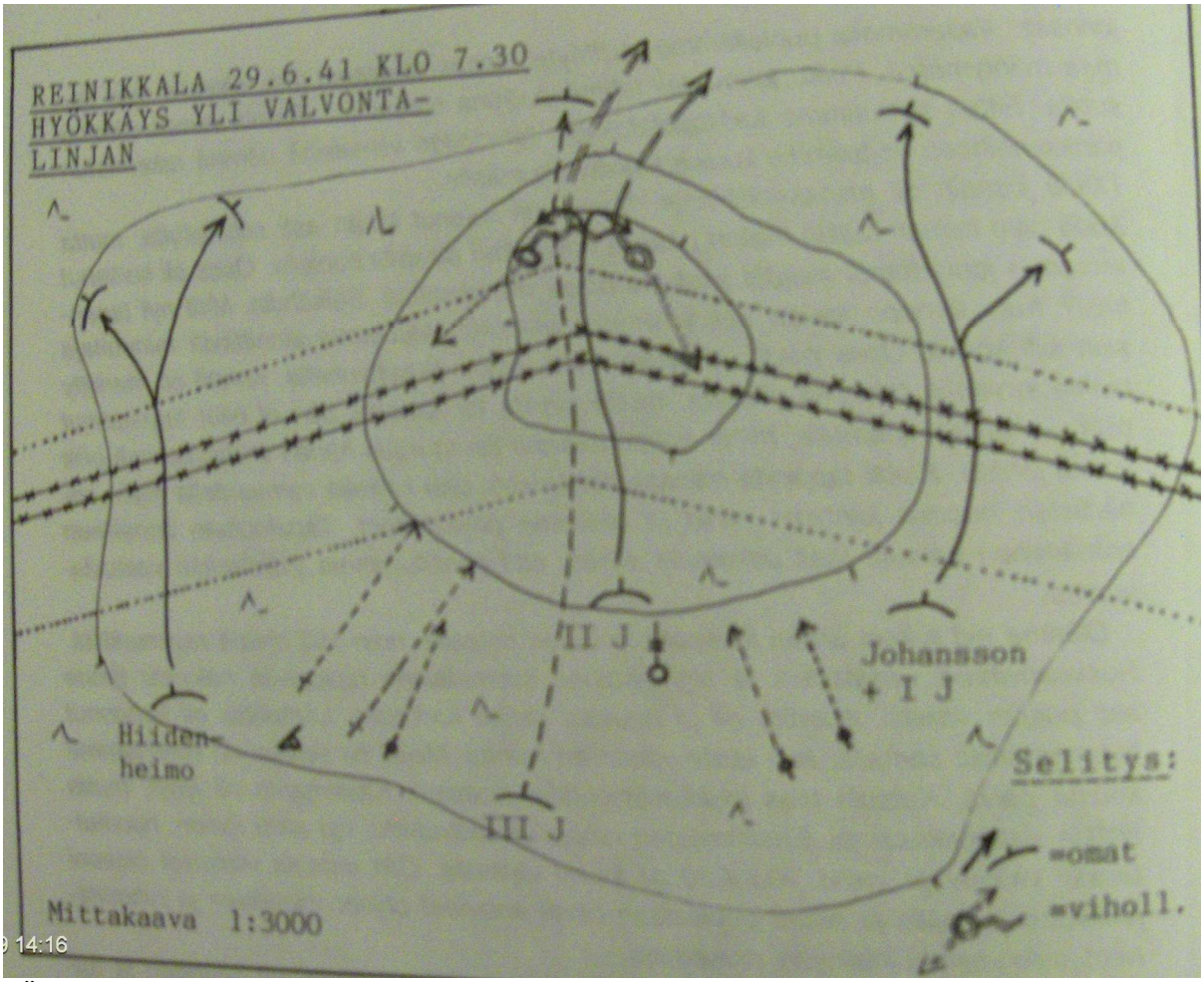

LÄHDE: Lopmeri, Olavi; Punamusta rykmentti, Punamustarykmentin Veljesvastuu, Vantaa 1987, s.54

OSASTO HAANPÄÄN ISKUOSASTOHYÖKKÄYS KIVINIEMESSÄ 25.10.1943

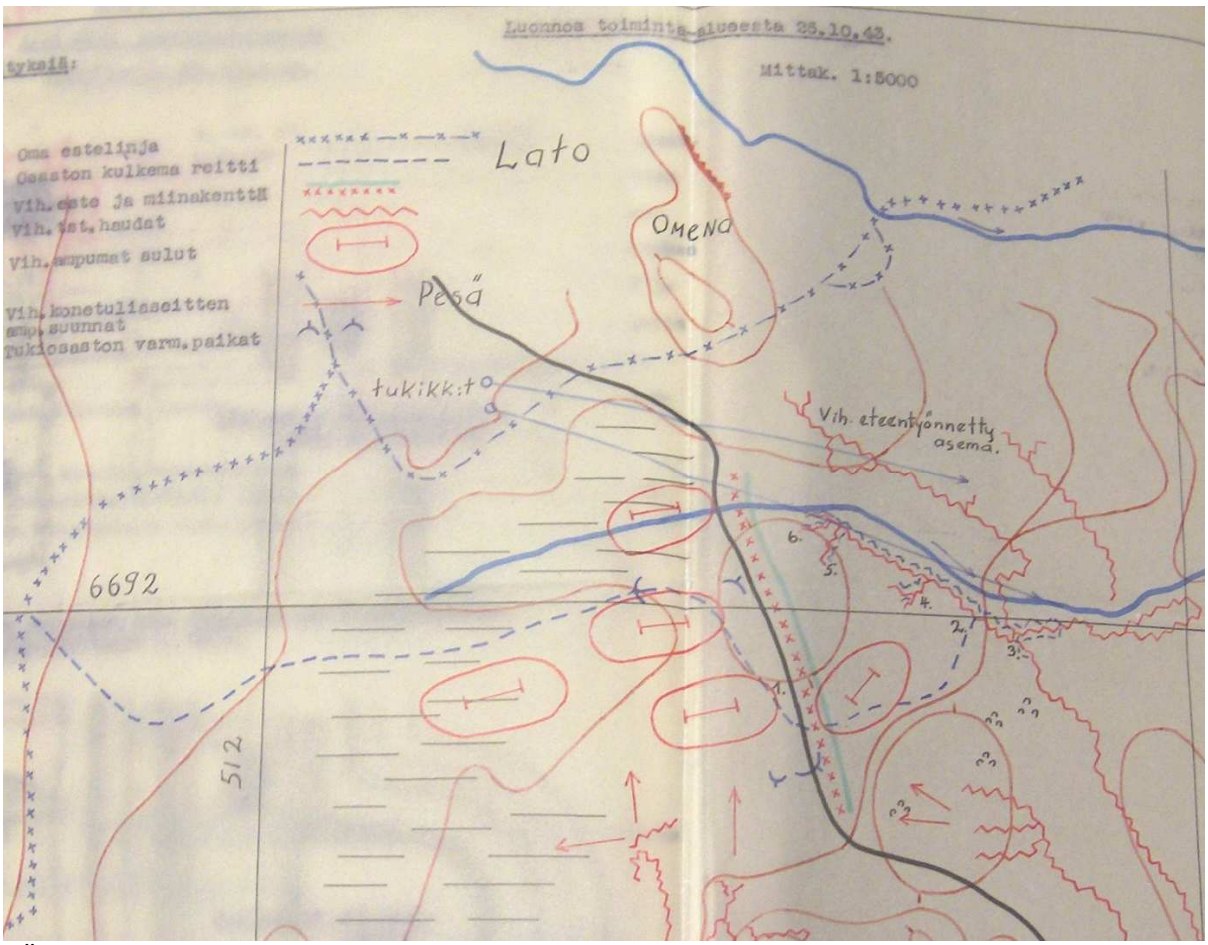

LÄHDE: Kansallisarkisto: Sotakokemukset ja taktilliset tiedot 1943, T17653/13

SIIRANMÄEN TAISTELUT 14.6.1944

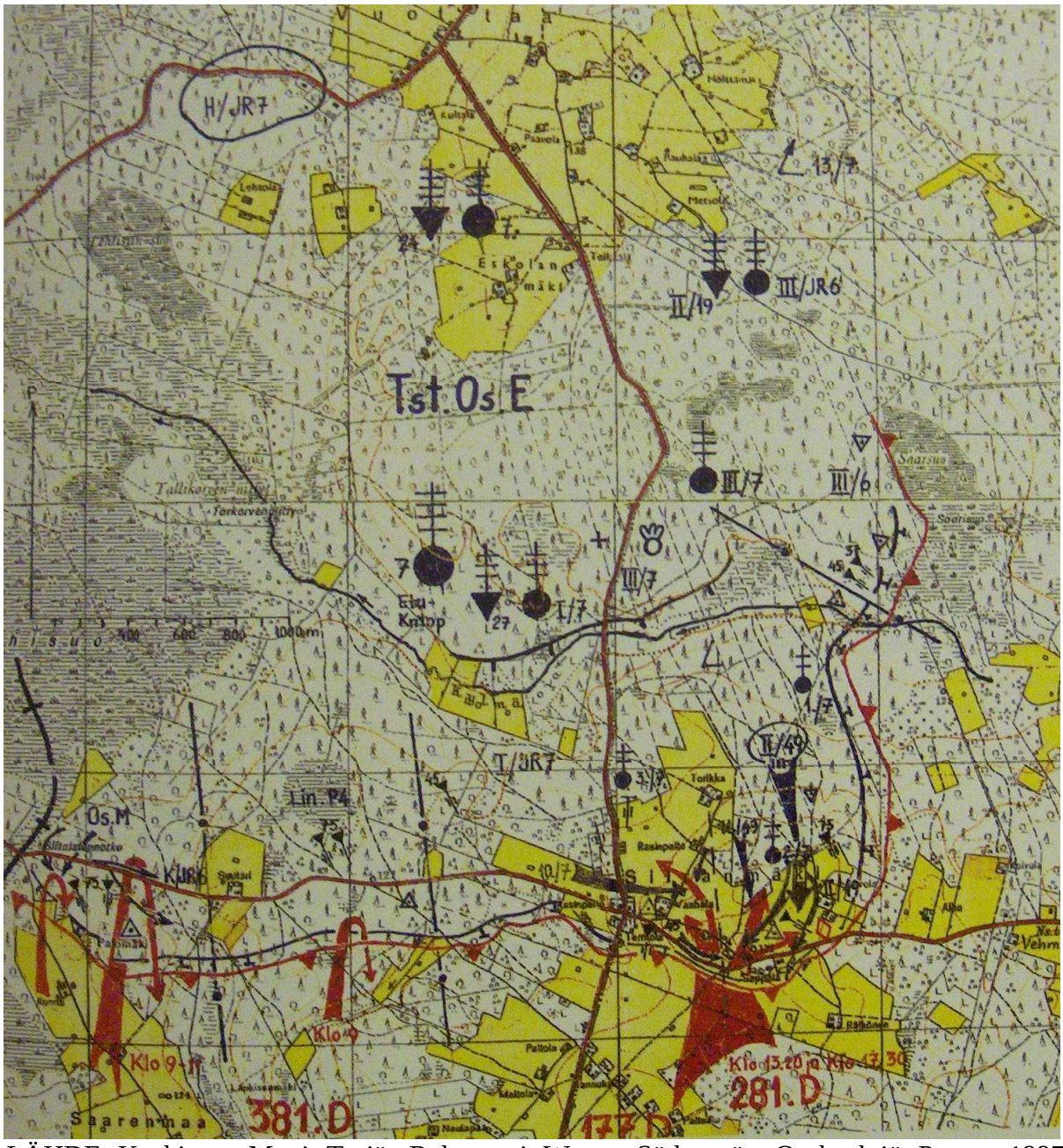

LÄHDE: Koskimaa, Matti; Tyrjän Rykmentti, Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 1997, s.201

SIIRANMÄEN TAISTELUT 15.6.1944

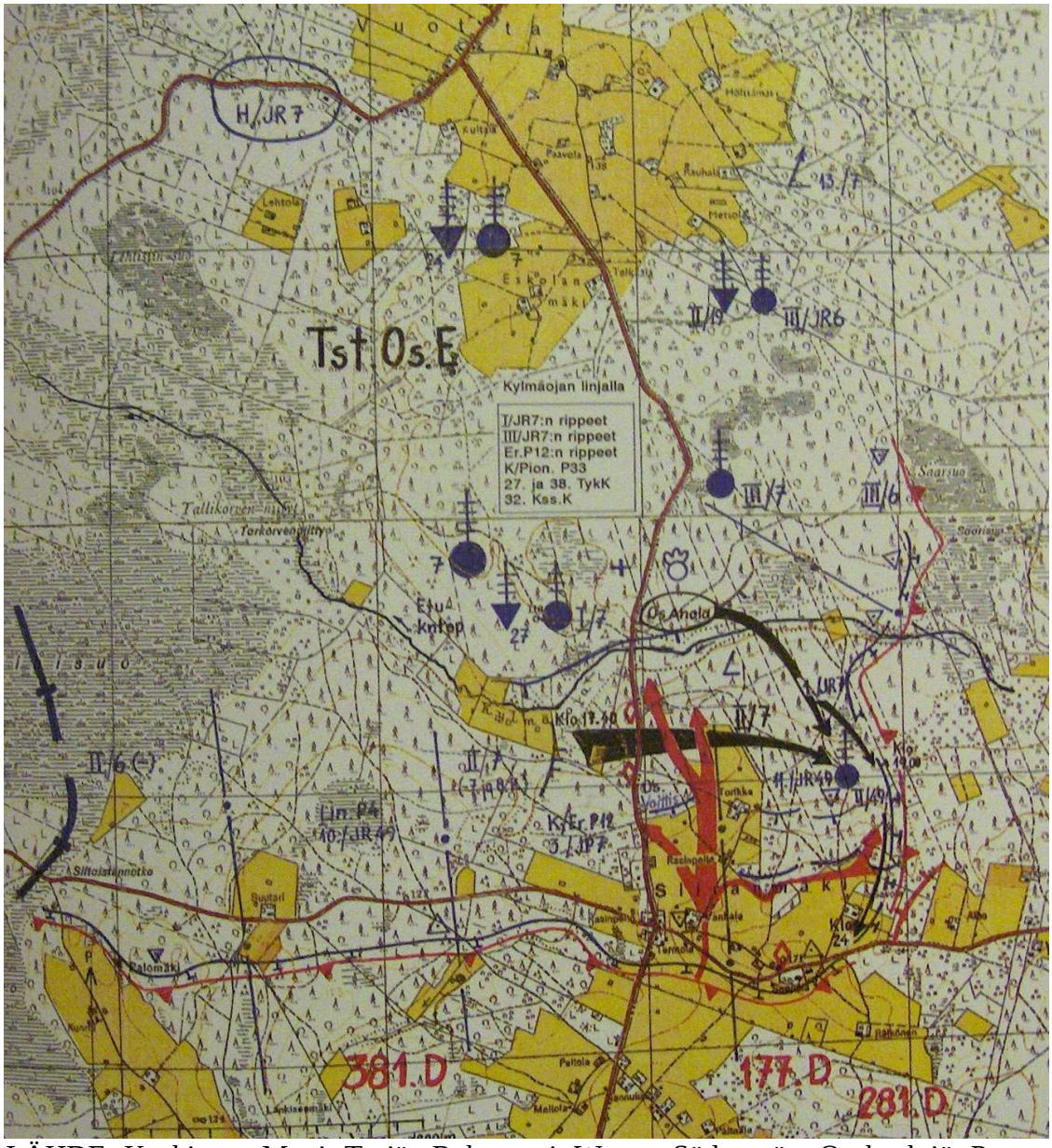

LÄHDE: Koskimaa, Matti; Tyrjän Rykmentti, Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 1997, s.205